

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ŒCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM, SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

*QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS
ET AD PHOTII TEMPORA (ANN. 891) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :*

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER DUODECIM PRIMA
ECCLESIE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS AUGTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ULLA EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ULLA EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVICIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
A S. BARNABA AD PHOTIUM.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA. ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-INGENTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPECTITUR, ET AD DUODECIM ET CENTUM VOLUMINA UNA CUM INDICIBUS PERVENIET; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA OCTO ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINEBITUR; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRI 1860 OMNINO APPARUERAT, SED LINE INDICIBUS. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRECATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. ATTAMEN; SI QUIS EMAT INTEGRÆ ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVE VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS XXXIV.

SS. MACARII AMBO, ÆGYPTIUS ET ALEXANDRINUS. HISTORIA LAUSIACA.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES
IN VIA DICTA: AVENUE DU MAINE, 208

ΤΩΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ

ΜΑΚΑΡΙΟΥ,

ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ,

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ,

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

SANCTORUM PATRUM

MACARII ÆGYPTII,

MACARII ALEXANDRINI,

OPERA QUÆ SUPERSUNT OMNIA;

AD FIDEM VATICANI, VINDOBONENSII, BEROLINENSIS, ALIORUM CODICUM, PARTIM PRIMUS EDIDIT, PARTIM EDITA RECOGNOVIT, GRÆCE ET LATINE, HENRICUS JOSEPHUS FLOSS, PHILOS. ET SS. THEOL. DOCTOR, SS. THEOLOGIE IN UNIVERSITATE BONNENSI PROFESSOR, NEMPE A PRINCIPIO VOLUMINIS AD COLUMNAM 448 INCLUSIVE, CÆTERIS COLUMNIS INDE AD FINEM AB EDITORIBUS *Cursus completi* SUMMA CURA ABSOLUTIS.

ACCEDIT, AB HISDEM EDITORIBUS, RECOGNITA,

PALLADII HELENOPOLITANI EPISCOPI HISTORIA LAUSIACA.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS.

PARISIIS

APUD GARNIER FRATRES EDITORES, ET J.-P. MIGNE, SUCCESSORES
IN VIA DICTA : AVENUE DU MAINE, 208.

S. MACARII AEGYPTII

EPISTOLÆ, PRECES.

PRAEMONENDA.

Qui Gennadii (de viris illustribus cap. 10) verba haec legit : « Macarius monachus ille Aegyptius signis et virtutibus clarus unam tantum ad iuniores professionis suae scripsit epistolam, in qua docet illum perfecte posse servire Deo, qui conditionem creationis suae cognoscens ad omnes semetipsum inclinaverit labores, et luctando atque Dei adversum omne, quod in hac vita suave est, auxilium implorando, ad naturalem quoque perveniens puritatem, continentiam velut naturae debitum munus obtinuerit », ei fieri non potest quin suboriatur suspicio, Macarium Aegyptium doctrinae Pelagianae, e qua continentia naturae, non gratiae donum est, quasi facem praetulisse. Unde Oudinus in Commentariis de scriptoribus et scriptis ecclesiasticis v. *Macarii tres monachi*, aliique, inter quos Petitdidierius in libro qui inscribitur : *Remarques sur la bibliothèque des auteurs ecclésiastiques de M. Du Pin Paris 1692 T. II p. 198 sqq.*, homilias quoque, quae Macarii Aegyptii nomine feruntur, puro puto Pelagianismo infectas esse probare sunt conati. Verum epistola a Petitdidierio l. l. p. 220 e codice ms. abbatiae S. Vitoni (S. Vanne prolata ab ea, quam Gennadius commemorat, et argumento et universo tenore ita distat, ut eadem cum illa nullo modo haberi possit. Quam ipsissimam me in codice ms. olim Treverensi, quem Dr. Binterim v. cl. pretio emptum ante hos quatuordecim annos Bollandistis in Belgia dono dedit, detexisse eo magis gaudeo, quod eam ne levissima quidem eiusmodi haereseos macula conspersam esse statim mihi persuasi. Eam igitur epistolam, quae quin Macarii Aegyptii sit dubitari nequit, ad fidem trium codicum primo loco edidimus. Huic alteram graecam subiunximus e codice Berolinensi erutam, in quo eidem Macario Aegyptio diserte tribuitur. Quae cum Macarii Aegyptii homiliis ita convenit, ut ab eodem auctore profecta esse arguatur. Tertia porro epistola adscribitur cuidam Macario, quem ab Aegyptio diversum esse et stylus et sententiarum discrepantia prodere videntur. Quartam denique epistolam addidimus illam, quam Petitdidierius publici iuris fecit, a nobis ad fidem duorum codicum recognitam. Quam quidem epistolam e prima et tertia compilatam esse, si inter se comparaveris illas, facile intelliges. Reliquum est, ut codices describamus.

Primae epistolae codices tres quos contulimus sunt *Vaticanus* bibliothecae Christinae 588 membranaceus, saec. XIII, in fol., in quo epistola legitur fol. 112-114, *Treverensis* olim bibliothecae S. Maximini qui nunc apud Bollandistas in Belgia asservatur, membranaceus, saec. XV, in fol., et *Confluentinus* bibliothecae gymnasii 23, chartaceus, saec. XV, in fol., ubi fol. 125, 2-127 exstat. In codice autem Vaticano epistolam excipiunt novem historiae de mortuo a Macario Aegyptio resuscitato, de eodem Macario, postquam fatigatus oravit, elevato et trans flumen demisso, de cranio sacerdotis gentilis eidem poenas infernorum enarrante, de duobus monachis quos in insula eremi nudos invenerat, de eiusdem doctrina, cur acceptarum ab hominibus iniuriarum reminiscendo vim memoriae laedamus, malorum vero a daemonibus inflictorum recordatione non laedamus, de Macario Aegyptio e sepulchro mortuum quendam, qui depositum quoddam ubi posuerit indicet, evocante, eiusdem responsum Theodoro abbati datum de paupertate pulchris actionibus praeferenda, eiusdem ad monachos, ut multiloquium fugiant, exhortatio, denique sententia eiusdem Macarii, verum monachum nunquam ad iracundiam moveri, sed semper se vincere. His aliisque similibus Patrum eremi historiis plenus est codex ille. Codex alter olim Treverensis hunc prae se fert indicem : *Ista*

continentur in isto volumine per ordinem requirenda. Liber primus vitarum patrum. Liber secundus. Vita Sancti Frontini abbatis habetur post librum secundum. Liber tertius vitarum Patrum. Vita sancte Marine virginis que in monasterio vivorum degebat. Vita Sancti Pachomii quem Angelus Domini erudit. Liber quartus vitarum patrum. Vita Sancti Abrahe viri dei post quartum librum habetur. Epistola beati Macarii abbatis ad filios suos dilectos. Sermo beati athanasii Alexandrine civitatis episcopi ad monachos. Profectus Religiosorum moralis a beato Bernhardo metrice compositus. Omilia beati Bernhardi super evangelium Ecce non etc. in die Benedicti. Constitutiones Benedicti papae duodecimi de ordine nigrorum monachorum. Sermones beati Bernhardi super Psalmum Qui habitat. Tractatus beati Anselmi Cantuarensis episcopi Unde supra. Omilia Sancti Bernhardi super evangelium de decem virginibus. Tempus vero, quo scriptus sit codex, notula haec indicat : Anno domini 1461 sub venerabili patre et domino Anthonio abbate scriptus est liber iste per fratrem Ludovicum Rathingen professum. Orate pro eo. Tertius denique codex, Confluentinus, satis bene exaratus, constat foliis 224, et foliis 21 quae vacant scriptura. Folia chartacea antecedit unum pergamenum cum indice rerum. In tegumenti parte interiore legis : *Iste liber est. mihi. de Merle.* In hoc autem codice haec continentur : fol. 1-32,2 liber secundus vitarum Patrum, a Rosweido editus Antv. 1628 p. 448 sqq., fol. 34,1-125,1 liber quintus et sextus vitarum Patrum [Rosw. p. 562 sqq., 644 sqq.], fol. 125, 2-127,1 Sancti Macarii epistola ad filios a nobis primum in lucem prolata, fol. 127,1-138,1 « Excerpta utilia » e libro septimo vitarum Patrum [Rosw. p. 665]. fol. 138,1-141,2 vita S. Pauli [Rosw. p. 17 sqq.], fol. 142,1-168,2 vita S. Antonii abbatis [Rosw. p. 35 sqq.], fol. 168,2-178,2 vita S. Hilarionis monachi [Rosw. p. 75 sqq.], fol. 178,2-183,1 vita S. Simonis Stylitae [Rosw. p. 170 sqq.], fol. 183,1-185,2 vita S. Malchi captivi monachi [Rosw. p. 93], fol. 185,2-188,2 vita S. Frontonii abbatis [Rosw. p. 238 sqq.], fol. 188,2-190,1 vita S. Marinae virginis [Rosw. p. 393 sq.], fol. 190,1-194,1 S. Athanasii sermo ad monachos : « Et si quid gloriari—et Deus pacis erit vobiscum », qui exstat in S. Athanasii Opp. ed. Bened. Patavii 1777 T. I. p. 642, fol. 194,1-198,1 vita S. Pelagiae meretricis [Rosw. p. 376 sqq.], fol. 198,1-210,1 vita SS. Epicteti presbyteri et Astionis monachi [Rosw. p. 211 sqq.], fol. 210,1-218,2 vita S. Abrahae eremitae [Rosw. p. 144 sqq.] et vita S. Mariae meretricis neptis Abrahae eremitae [Rosw. p. 368 sqq.], fol. 218,2-222,2 vita S. Euphrosynae virginis [Rosw. p. 363 sqq.], fol. 222,2-231,1 vita S. Mariae Aegyptiacae [Rosw. p. 382 sqq.], fol. 231,1-242,1 Palladii Historia Lausiaca usque ad verba : « de periculis liberare et cognoscamus earum apud dominum potentiam » [Rosw. p. 964-999.2]. Explicit codex : Et sic est finis huius opusculi.

Penna fuit vilis et palma [fuit] puerilis ;
Dentur pro penna scriptori caelica regna.

Epistolam secundam graecam e cod. ms. gr. N° 16 Bibl. Reg. Berolinensis bombycino optimae notae in fol., ubi duodecim ultimis foliis exstat sub titulo : τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Μακαρίου ἐπιστολή μεγάλη καὶ πάνυ ὠφέλιμος, descripsi. Antecedunt inde ab initio codicis Τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ αἰγυπτίου ὁμιλίαι πνευματικαί, πάνυ πολλῆς ὠφελείας πεπληρωμέναι, περὶ τῆς ὀφειλομένης καὶ σπουδαζομένης χριστιανοῖς τελειότητος; unde epistolam hanc eiusdem esse Macarii manifestum est. De hoc codice plura invenies infra nostrae editioni S. Macarii Aegyptii Homiliarum praemissa. Versionem epistolae latinam nostram addidimus.

Ad tertiam epistolam quod attinet, bibliothecae Burgundicae Bruxellensis codicem chartaceum, saec. XV, in fol., N° 15010, ubi exstat fol. 67, 2, quin cum textu Holstenii Cod. Reg. T. I p. 21 Bruxellis versans conferrem, impeditus sum. Titulum solum et clausulam ex hoc codice descripsi et suo loco recepi. Ceterum Macarii Alexandrini esse epistolam haud temere suspicari mihi videor.

Quartae denique epistolae a nescio quo consarcinataes codices duo, quos contuli, sunt Vindobonensis bibliothecae Caesariae 4800, olim cod. theol. 361, membranac., saec. XIV, ubi exstat fol. 146, 2, et Bruxellensis bibliothecae Burgundicae chartaceus saec. XV in fol. N° 15011, ubi legitur fol. 68,1. Codicem priorem descripsit Denis Catal. Vol. II T. I, p. 802.

Reliquum est ut moneam S. Macarii Aegyptii epistolarum etiam alios codices mss. nondum collatos in bibliothecis delitescere. Sic teste *Gatalogo codd. Angliae* Vol. I et II exstat in codd. Digbaei N° 1634 et in codd. Bodlei. N° 2211,22 ac N° 2572,8 *Macarii epistola ad filios*, in codd. Bodlei. N° 2229,13 et Cantabrigiae in cod. domus S. Petri N° 1776,15 *Macarii epistola ad monachos*, in codd. eccl. cathedr. Sarisburiensis N° 1042 *Macarii epistolae*. Teste Montfauconio exstat Mediolani in codd. graecis Bibl. Ambrosianae *Macarii cuiudams monachi epistola ad Macarium* (Bibl. bibliothec. mss. T. I p. 501), Florentiae in bibliotheca Camaldulensium B. Mariae de Angelis *S. Macarii abbatis Aegyptii epistolae* (ibid. p. 413. 430), in codd. monasterii S. Audoeni Rothomagensis, nunc Bibl. publ. Rothomagensis N° 508 membranac., *epistola Macarii data ad monachos* (ibid. T. II p. 1238 ; Haenel Catalogi librorum mss. p. 423). Taurini in cod. 80 est *epistola S. Macharii ad monachos* in gallicum sermonem conversa, cuius initium : « Si ung homme cognoist bien que il est et que est son Createur et il se veult repentir de ses peches cet. (Mss. codd. Bibl. Reg. Taurinensis Taurinae 1749 T. II p. 482). Parisiis in Bibl. publ. cod. 916 exstat *epistola S. Macarii abbatis ad Esaiam abbatem* ; item in cod. 975 *S. Macarii epistola*.

Porro Assemannio auctore arabice exstant in codice a. Chr. 1055 scripto *S. Macarii abbatis epistolae et sermones ad monachos XXVI*, et in alio codice arabico scripto a. Chr. 885 *S. Macarii sermo de Oratione atque epistola ad monachos* (Bibl. Orient. T. II p. 511). Syriace autem in cod. Nitriensi 18 exarato a. Ch. 769 leguntur *Macarii Magni Aegyptii discipuli S. Antonii sermones III et epistolae VIII*, et *Macarii Alexandrini sermones III et epistolae VII* (ibid. T. I p. 567). Item in cod. Beroensi scripto a. 1578 inveniuntur *Macarii Aegyptii sermones III et epistolae VIII* et *Macarii Alexandrini sermones II et epistolae IX* (ibid. p. 586) ; item in codice syriaco 6, exarato a. 1223, *S. Macarii Aegyptii sermones III et epistolae X*, et *Macarii Alexandrini sermones V et epistola ad sanctimoniam quandam* (ibid. p. 610).

S. Macarii Preces e Bibliothecae Vindobonensis codice ms. theol. graec. 231, olim 76, chartaceo, antiquo, in 4°, proferimus, ubi fol. 61, 1 sqq. leguntur, sequentibus canticis ad S. Antonium et S. Onufrium. Quare Macarii Aegyptii illas esse verisimile nobis visum est. Codicem Lambecius Commentar. T. III ed. altera p. 372 sqq., de Nessel Catal. T. I p. 327 sqq. descripserunt.

I.

EPISTOLA SANCTI MACARII AEGYPTII.

Cod. ms. Vat. Bibl. Christinae 588 membranac. Saec. XIII fol. A
Cod. ms. olim Bibl. S. Maximini Treverensis, nunc Bollandistarum Bruxellis, membranac. Saec. XV fol. B
Cod. ms. Confluentinus Bibl. Gymnasii 23 chartac. Saec. XV fol. C

Exstat haec epistola cod. A fol. 112-114, cod. B fere medio, et cod. C fol. 125, 2-127. De codicibus et de epistola praemonuimus supra col. 401-404.

Incipit epistola sancti Macharii ad filios Dei ¹⁾. A tas sibi iniurias sufferat, et ut odio habeat omne refrigerium corporale, et ut diligat planctum magis quam risum. Post hec tribuet illi desiderium fleuum planctumque et humilitatem et humiliacionem cordis, et ut trabem oculi sui consideret, non alterius festucam nitatur eruere, et dicat semper, quoniam iniquitatem meam ego agnosco et peccatum meum contra me est semper, et ut diem exitus sui ⁸⁾ in mente habeat, et quomodo in conspectu dei oc-

In primis quidem si ²⁾ coeperit ³⁾ homo semetipsum agnoscere, cur creatus sit, et factorem suum deum, tunc incipiet poenitere ⁴⁾ super hiis, que commisit in ⁵⁾ tempore negligencie sue. Sic demum benignus deus dat illi tristitiam pro peccatis, et post hec iterum per suam benignitatem donat illi afflictionem ⁶⁾ corporis in ieiuniis et ⁷⁾ vigiliis, et oracionis instanciam, et contemptum mundi, et ut libens illa-

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Dei om. BC. — ²⁾ B siquidem si. — ³⁾ BC ceperit. — ⁴⁾ BC penitere, et sic ubique scribitur. — ⁵⁾ in om. B. — ⁶⁾ C afflaiccionem, et sic ubique. — ⁷⁾ et om. C. — ⁸⁾ C male sue.

cursurus sit, sed et iudicia et penas describat in A
 conspectu mentis sue, nec non eciam meritos ⁹⁾
 honores qui dandi sunt sanctis. Si igitur [192]
 viderit, quoniam hec illi suavia sunt, temptat eum,
 si abrenuntiat voluptatibus, et resistit ¹⁰⁾ adversus
 impugnantes ¹¹⁾ huius mundi principes ¹²⁾, qui vinxe-
 runt eum prius, sed et escarum varie delectaciones,
 que emolliri faciunt cor, ut ¹³⁾ rursus ¹⁴⁾ propemo-
 dum ¹⁵⁾ vinci queat e ¹⁶⁾ lassitudine corporis et lon-
 ginqtate, dicentibus illi cogitationibus suis.
 quanto temporis spacio hunc laborem sufferre po-
 teris, et quia ardui laboris sit, ut mereatur quis
 inhabitatorem habere deum, presertim tu, qui multa
 peccasti, et quanta tibi possunt remitti peccata a
 deo! Si autem cognoverit, quia cor illius firmum
 est in timore dei et non dimittit locum suum, sed B
 fortiter resistit et pugnat ¹⁷⁾, tunc venient illi sub
 occasione justicie dicentes: Peccasti quidem, sed
 penitenciam egisti, jam sanctus es; et faciunt il-
 lum ¹⁸⁾ recordari quorundam hominum peccata, qui
 non egerunt penitenciam, superseminantes illi in
 corde vanam gloriam. Non solum vero hec, sed
 eciam faciunt quosdam homines laudare eum sub-
 dole, et provocare eum ad opera, que ferre non
 potest, immittentes illi cogitationes non vescendiet
 non bibendi, nec non et vigiliarum, et multa alia,
 que longum est dicere, et facilitatem illi ad hec
 perficienda tribuunt, si ¹⁹⁾ quo modo eum ad hec
 illiciant ²⁰⁾, precavente scriptura et dicente: ne
 declinaveris ad dextram neque ad sinistram, sed
 rectum iter ingredi. Si autem benignus deus C
 perspexerit, quia nulli eorum acquievit cor ipsius,
 dicente david et de huiusmodi temptacionibus ²¹⁾
 significante: probasti cor meum et visitasti nocte ²²⁾,
 igne me examinasti, et non est inventa in me ini-
 quitas. Et hoc perspicendum, cur nocte ²³⁾ dixerit
 et non die ²⁴⁾; videlicet quia circumvenciones inimici
 nox sunt, sicut ²⁵⁾ beatus paulus dixit ²⁶⁾, [193] non
 esse nos filios tenebrarum ²⁷⁾, sed lucis, quia filius
 dei dies est ²⁸⁾, diabolus ²⁹⁾ vero nocti assimilatur. Si
 vero hec omnia bella supergressa fuerit anima, tunc
 incipiunt illi immittere adversarios ³⁰⁾ cogitaciones,
 fornicacionis desiderium et nefandum ³¹⁾ stuprum.
 In hiis ³²⁾ igitur omnibus infirmatur anima et cor ta-
 bescit, ut impossibile ³³⁾ sibi credat esse custodiam
 castitatis, subiungentes illi, ut dixi, temporis pro-
 lixitate, virtutum arduum ³⁴⁾ laborem, et quia
 grande sit onus ipsarum et importabile ³⁵⁾, subiun-
 gentes illi infirmitatem corporis et fragilitatem na-
 D
 ture. Si autem ad has impugnaciones non lassave-
 rit, tunc benignus et misericors deus mittit illi vir-
 tutem suam, et confirmat cor ipsius, et dat illi
 leticiam et refrigerium et possibilitatem, ut forcior
 inimicis inveniatur, ut illorum adversus illum ³⁶⁾
 pugna ³⁷⁾ non prevaleat, timentibusque prestat vir-
 tutem ³⁸⁾, sicut et sauctus paulus dicit: contendite,
 et accipietis virtutem. Hec quippe ³⁹⁾ est virtus,
 quam beatus petrus loquitur dicens: hereditatem
 incorruptam et immarcessibilem conservatam in
 celis in vobis, qui in virtute ⁴⁰⁾ dei custodimini per
 fidem. Tunc benignus et clemens deus, si viderit,
 quia ⁴¹⁾ cor ipsius corroboratum est super inimicos
 suos, tunc paulatim subtrahit virtutem, que illi ⁴²⁾
 opitulabatur, et concedit inimicis impugnare ⁴³⁾ eum
 variis concupiscenciis carnis, nec non et vane glo-
 rie ⁴⁴⁾ cupiditate, et superbia, ceterisque ⁴⁵⁾, que ⁴⁶⁾
 ad perdicionem trahunt, ut propemodum ⁴⁷⁾ assi-
 miletur navi, que sine gubernaculo in scopulis huc
 illucque ⁴⁸⁾ offendit. Cum autem cor eius ⁴⁹⁾ emar-
 cuerit in hiis, et ita ⁵⁰⁾ defecerit ad singula tempta-
 menta ⁵¹⁾ inimici, tunc ho [194] minum amator
 deus, curam habens creature sue, immittit illi
 sanctam virtutem et confirmat, subiciens cor et
 animam et corpus ipsius et omnia viscera eius sub
 iugo paracliti ⁵²⁾, ipso dicente: tollite iugum meum
 super vos et discite a me, quia mitis sum et humi-
 lis corde. Et sic demum benignus deus incipiet
 adaperire ⁵³⁾ oculos cordis ipsius ⁵⁴⁾, ut intelligat,
 quoniam ipse est, qui confirmat eum, et tunc vere
 incipiet nosse homo honorem dare deo cum omni
 humilitate et actione graciaram, sicut david dicit:
 sacrificium deo spiritus contribulatus. Ex hoc enim
 labore prelii humilitas et contribulacio et mansue-
 tudo efficitur ⁵⁵⁾. Cum hiis igitur omnibus fuerit
 probatus, tunc incipiet illi spiritus sanctus revelare
 occulta ⁵⁶⁾, hoc est, que sanctis iure meritoque de-
 bentur et hiis, qui sperant super misericordia eius,
 et tunc reputat secum homo dicens illud apostoli-
 cum: quia non sunt condigne passiones huius tem-
 poris ad futuram gloriam, que revelabitur in nobis,
 et illud david: quid enim michi est in celo, et a te
 quid volui super terram? hoc est: o domine, quanta
 michi paraveras in celo, et ego quid a te quere-
 bam ⁵⁷⁾ in vita mortali? Et sic eciam incipient illi
 revelari tormenta, que passuri sunt peccatores, et
 multa alia, que me tacente sanctus vir intelligit.
 Post hec vero omnia incipiet paraclitus inire pactum
 cum puritate cordis ipsius et anime firmitate et

VARIAE LECTIONES.

⁹⁾ Cradendo corr. merito. — ¹⁰⁾ B resistat. — ¹¹⁾ AB impugnaciones. — ¹²⁾ B principum. — ¹³⁾ C male et. —
¹⁴⁾ AB prorsus. — ¹⁵⁾ BC prope modum. — ¹⁶⁾ A vincique a. — ¹⁷⁾ et pugnat om. A. — ¹⁸⁾ C eum. — ¹⁹⁾ C. male
 sed. — ²⁰⁾ AB illiciant. — ²¹⁾ A cogitationibus. — ²²⁾ C probasti cor meum et visitasti cor meum et visitasti
 nocte. — ²³⁾ BC in nocte. — ²⁴⁾ BC in die. — ²⁵⁾ C sicut, et sic ubique. — ²⁶⁾ BC dicit. — ²⁷⁾ BC tenebrarum
 filios. — ²⁸⁾ est om. A. — ²⁹⁾ C. Dyabolus. — ³⁰⁾ BC adversarie. — ³¹⁾ BC nefandum. — ³²⁾ hiis om. C.
 — ³³⁾ A possibilem. — ³⁴⁾ A uerum, C vanum. — ³⁵⁾ B inportabile. — ³⁶⁾ C eum. — ³⁷⁾ AC impugnacio.
 — ³⁸⁾ A timentiumque quae inhabitat in eo virtutem. — ³⁹⁾ quippe om. BC. — ⁴⁰⁾ B per virtutem. — ⁴¹⁾ B
 quantum. — ⁴²⁾ illi om. BC. — ⁴³⁾ C male pugnare. — ⁴⁴⁾ A vana gloria. — ⁴⁵⁾ BC ceterarumque.
 — ⁴⁶⁾ que om. C. — ⁴⁷⁾ B prope modum. — ⁴⁸⁾ A atque illuc. — ⁴⁹⁾ A illius. — ⁵⁰⁾ A et ut ita dicam. —
⁵¹⁾ B demptamenta. — ⁵²⁾ A paracliti. — ⁵³⁾ A aperire. — ⁵⁴⁾ BC ipsius cordis. — ⁵⁵⁾ B efficiuntur. —
⁵⁶⁾ A ecclesiam. — ⁵⁷⁾ B quid a te quid querebam.

sanctitate corporis et cum spiritus eius humilitate, et faciet⁵⁸⁾ eum progredi⁵⁹⁾ omnem creaturam, et ut non loquatur os eius opera hominum, et ut recta oculis suis videat, et ut ori suo custodiam ponat, et iter faciat rectum⁶⁰⁾ gressibus suis, et ut iusticiam habeat manuum suarum, hoc est operum, et orationis instanciam, nec non et⁶¹⁾ afflictionem corporis et vigiliarum frequentiam. Et hec disponit cum eo in mensura et discrecione, et non in turbulencia, sed in quiete⁶²⁾. Si vero mens ipsius dispositionem sancti [195] spiritus contempserit, tunc virtus, que in eum⁶³⁾ collata fuerat⁶⁴⁾, discedit, et sic pugne efficiuntur in corde eius et conturbaciones⁶⁵⁾, et conturbanteum⁶⁶⁾ passiones corporis per momenta singula expugnacione inimici. Si autem conversum fuerit cor eius et optinuerit⁶⁷⁾ precepta spiritus sancti, protectio domini fit super eum. Et tunc homo agnoscat⁶⁸⁾, quia indesinenter adherere deo bonum

est, et quoniam ipse⁶⁹⁾ est vita eius, dicente david: clamavi ad te et sanasti me; et iterum: quia apud te est fons vitae. Igitur secundum meum consilium quidem⁷⁰⁾, nisi homo grandem possederit⁷¹⁾ humilitatem, que virtutum omnium culmen est, et custodiam posuerit ori suo, et cordi timorem dei, et in eo quidem se probat excellere ceteris, non se preferat⁷²⁾ tanquam aliquid boni fecerit, et ut injurias sibi illatas libenter sufferat, et prebeat percutienti se aliam maxillam, et ut ad omne opus bonum violenter erumpat et diripiat, et ut animam suam in manu portet quasi cottidie moriturus, et ut vana ducat omnia, que sub hoc⁷³⁾ sole⁷⁴⁾ cernuntur, et⁷⁵⁾ dicat: cupio dissolvi et esse cum Christo, et: michi vivere Christus est et mori lucrum, non poterit precepta servare spiritus sancti. *Explicit epistola beati Macarii ad filios*⁷⁶⁾.

VARIAE LECTIONES.

⁵⁸⁾ A facit. — ⁵⁹⁾ A supergredi. — ⁶⁰⁾ A iter rectum faciat. — ⁶¹⁾ et om. C. — ⁶²⁾ sed in quiete om. BC. — ⁶³⁾ BC in eo. — ⁶⁴⁾ B fuit. — ⁶⁵⁾ C tribulaciones. — ⁶⁶⁾ eum om. C. — ⁶⁷⁾ C obtinuerit. — ⁶⁸⁾ A cognoscat. — ⁶⁹⁾ A ipsum. — ⁷⁰⁾ quidem om. BC. — ⁷¹⁾ BC possederit grandem. — ⁷²⁾ C proferat. — ⁷³⁾ hoc om. B. — ⁷⁴⁾ C sole hoc. — ⁷⁵⁾ et om. C. — ⁷⁶⁾ *Explicit epistola beati Macarii ad filios* om. A.; *beati Macarii ad filios* om. C.

II.

EPISTOLA SANCTI MACARII AEGYPTII

CUM VERSIONE EDITORIS.

Cod. ms. graec. Fol. 16 Bibl. Reg. Berolinensis bombycinus Saec. XII vel XIII fol.

Antecedunt epistolam inde ab initio codicis « Τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου ὁμιλίαι πνευματικαὶ πάνυ πολλῆς ὠφελείας πεπληρωμέναι περὶ τῆς ὀφειλομένης καὶ σπουδᾶζομένης Χριστιανοῖς τελειότητος: unde epistolam hanc eiusdem Macarii Aegyptii esse apparet. Notandum est, in codicis textu homiliarum verba interdum nonnulla errore librarii. excidisse, quod an non etiam in epistolae textu nonnunquam acciderit, dicere haesito. De codice vide PRAEMONENDA ad S. Macarii Aegyptii Homilias infra col. 447-448.

Τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Μακαρίου ἐπιστολὴ μεγάλη καὶ πάνυ ὠφέλιμος¹⁾.

Γινώσκεις βούλομαι τὴν σύνεσίν σου, ὅτι χρὴ τὸν τέλειον ἄνδρα ἀφιερωμένον τυγχάνοντα μὴ μόνον αὐτὸν ἐν Θεῷ εἶναι, ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐν αὐτῷ· καθὼς φησιν ὁ κύριος· ὁ μένων ἐν ἐμοί, καὶ γὼ ἐν αὐτῷ· δεῖ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον καὶ παροικῆσαι ἐν τῷ σκηνώματι τῷ θεϊκῷ, καὶ κατασκηνώσαι ἐν τῷ ἁγίῳ ὅρει τῆς ἀχράντου θεότητος, ἵνα μὴ μόνον περιέχων ἦ, ἀλλὰ καὶ περιεχόμενος ὑπὸ τῆς δόξης τοῦ μὴ συγχωροῦντος²⁾ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῆς τοῦ σκότους ἐνεργείας τῶν παθῶν· ἁγιασμοῦ γὰρ χάριν καὶ τῆς οἰκείας ἀπαθείας ἐνοικεῖ τοῖς ἀξίσις ὁ σωτὴρ, ἵνα καὶ, ὡς αὐτὸς ἀπαθὴς τυγχάνῃ, καὶ τοὺς δεξα-

C *Eiusdem sancti Macarii epistola magna et perutilis.*

199 Cognoscere cupiomentem tuam, an ceases necesse esse perfectus vir, qui sit sanctificatus, non solum ipse in Deo sit, sed et Deus in eo, sicut ait Dominus: *qui manet in me, et ego in eo* (1). Oportet enim Dei hominem et habitare in tabernaculo divino, et ponere tabernaculum in sancto monte immaculae Deitatis, ut non solum circumdet, sed etiam circumdatus sit gloria eius, qui non patitur redigi eum sub potestatem tenebrarum ac passionum. Sanctificationis enim et propriae apathiae gratia inhabitat dignis Salvator, ut, quemadmodum ipse passionum expers est, ita etiam illos, qui

VARIAE LECTIONES

¹⁾ Cod. ὀφέλιμος. — ²⁾ Cod. συγχωροῦντος.

NOTAE.

(1) Joh. XV, 5.

eum receperunt, a passionibus liberet, iam non agitato et circumlato quovis vento. Sunt enim qui non modo ipsi procul a Christi mysteriis degentes, verum etiam proximis potum sordidae corruptelae praebentes, veritatem Dei in iniustitia detineant, in quibus, inquit, **200** quod notum est Dei, manifestum est (1). Nam vani in cogitationibus suis et obscuro in insipienti corde suo facti, disunt naturales esse et a Deo procreatas passiones ignominiae, voluptatem inquam corruptionis, et animum iniustum, iram indecoram, non secundum Deum motam, et alia eiusmodi.

Nos igitur et illos et voces eorum tanquam a proposito aberrantes missos facientes, consideremus libertatis arbitrium ab eo nobis datum qui condidit nos, ut in nostra potestate sit et meliora appetere et a peioribus abstinere. Neque enim iustus iudex puniret nos passionibus subditos, si ipse esse earum auctor. Apage, iubeo, apage, neque in mentem venias. Abominanda enim omni piae menti prava illa et stulta doctrina. Nam mundarum et valde bonarum naturarum opifex Deus, sicut praedicat Spiritus sanctus in mundi creatione: *Ecce enim, inquit, cuncta valde bona* (2). Jeremias autem lugens et ambigens de passionum ignominia: *Dominus, inquit, non dixit: Quis est iste qui dixit ut fieret, Domino nou iubente? Ex ore Altissimi non egredientur mala, sed bona* (3). Et iterum interrogatio in Evangelio ad Dominum ab intellectualibus potestatibus facta. *Domine, aiunt, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde haec zizania* (4)? Alibi vero Salvator ipse de iisdem dicit: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater coelestis, eradicabitur* (5). Omnem enim, quae ex Deo sit, plantationem esse bonam testatur Paulus, in quo Christus loquitur: *Quia omnis creatura Dei bona est* (6). E quibus intellige, nostras non esse passiones in nobis reconditas, sed alienas. Nam: *ab occultis meis, inquit, munda me, et ab alienis parce servo tuo* (7). et: *Alieni insurrexerunt adversum me, et fortes quaesierunt animam meam* (8). Et: *Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me* (9). Quae igitur occulta, vel qui nocentes et impugnantes, vel qui **201** alieni, nisi malitiae spiritus Christi virtutibus oppositi?

φια, ἢ τίνες οἱ ἀδικοῦντες καὶ πολεμοῦντες, ἢ τίνες οἱ ἀλλότριοι, εἰ μὴ τὰ τῆς πουργίας πνεύματα τὰ ἀντικείμενα ταῖς Χριστοῦ ἀρεταῖς;

Attende diligenter, quemadmodum et lex diserte clamitet de interioris hominis munditia: *Non usurpabis, ait, nomen Domini Dei tui frus-*

A μένους αὐτὸν ἀπαθεῖς κατασκευάσῃ, μηκέτι κλυδωνιζομένους καὶ περιφερομένους ὑπὸ παντὸς ἀνέμου. εἰσὶ γὰρ τινες, οἱ οὐ μόνον αὐτοὶ πόρρωθεν τῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων τυγχάνοντες, ἀλλὰ καὶ τοὺς πλησίον ποτιζοῦντες ἀνατροπὴν θολερὰν¹, τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἀδικίᾳ κατέχουσιν· ἐν οἷς, φησί, τὸ γνωστόν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν· ματαιωθέντες γὰρ ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ σκοτισθέντες κατὰ τὴν ἀσύνετον αὐτῶν καρδίαν, φάσκουσι φυσικὰ εἶναι καὶ ἐκ Θεοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ἡθονὴν λέγω φθορᾶς, καὶ θυμὸν ἀδικόν, ὀργὴν ἀπρεπῆ, μὴ κατὰ Θεὸν κινουμένην, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Ἡμεῖς τοίνυν αὐτούς τε καὶ τὰς φωνὰς αὐτῶν ὡς ἐκτροπὰς ἐάσαντες, ἐπιγνώμεν τὴν θεοθεϊσαν ἡμῖν τῆς ἐλευθερίας αὐτεξουσιότητα παρὰ τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς, ἵνα ἐφ' ἡμῖν ἢ τὸ²) καὶ τῶν κρείττωνων ρέγεσθαι, καὶ τῶν χειρόνων ἀπέχεσθαι· οὐ γὰρ ἂν ὁ δίκαιος κριτὴς ἐκόλαζεν ἡμᾶς ἐνεργουμένους ὑπὸ τῶν παθῶν, εἴπερ ἦν αὐτὸς αὐτῶν ποιητὴς· ἀπαγε, παρακαλῶ, ἀπαγε, μηδὲ εἰς ἐννοίαν ἔλθῃς· βδελυκτὸν γὰρ πάσης εὐσεβοῦς διανοίας τὸ ἀτοπὸν τοῦτο καὶ ὕψις δόγμα. καθαρῶν γὰρ καὶ λίαν καλῶν φύσεων δημιουργὸς ὁ Θεός· καθὼς διαγορεύει τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ· ἰδοὺ γὰρ, φησί, πάντα καλὰ λίαν. Ἰερემίας δὲ ὀδυρόμενος καὶ ἀμφισβητῶν περὶ τῆς τῶν παθῶν ἀτιμίας· κύριος, φησί, οὐκ εἶπε· τίς οὕτως³ εἶπε καὶ ἐγενήθη; κύριος οὐκ ἐνετείλατο, ἐκ στόματος ὑψίστου οὐκ ἐξελεύσεται τὰ κακὰ, ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ. καὶ αὐθις ἢ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πρὸς τὸν κύριον ἐπερώτησις τῶν λογικῶν δυνάμεων· κύριε, φησὶν, οὐ καλὸν σπέρμα ἐσπειρας ἐν τῷ σῶ ἀγρῷ; πόθεν τοῦτο τὸ ζιζάνιον; ἐτέρωθε δὲ αὐτὸς ὁ σωτὴρ περὶ τῶν αὐτῶν φησί· πᾶσα φυτεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ πατήρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἐκριζωθήσεται. Ὅτι γὰρ πᾶσα ἢ ἐκ Θεοῦ φυτεία καλή, μοχτυρεῖ Παῦλος, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς λαλεῖ· ὅτι πᾶν κτίσμα Θεοῦ καλόν· γίνωσκε τοίνυν, μὴ ἡμέτερα εἶναι τὰ ἐναποκεκρυμμένα ἡμῖν πάθη, ἀλλὰ⁴) ἀλλότρια· ἐκ τῶν κρυφίων μου γὰρ, φησί, καθάρισόν με, καὶ ἀπὸ ἀλλοτρίων φεῖσαι τοῦ δούλου σου· καὶ· ἀλλότριοι ἐπανέστησαν ἐπ' ἐμέ, καὶ κραταιοὶ ἐζήτησαν τὴν ψυχὴν μου· καὶ· δίκασον, κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμουντάς με. τί οὖν τὰ κρύ-

Πρόσεχε ἀκοιβῶς, ὅπως καὶ ὁ νομος διαρρήδην βοᾷ περὶ τῆς κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καθαρότητος· οὐ λήψῃ, φησί, τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ

VARIAE LECTIONES.

¹) Cod. ἀνατροπὴν θολερὰν. οἱ τινες τὴν κ. τ. λ. Ubi haud dubie error calami irrepsit. Sive enim oīτινες corrigis, sive οἱ τινες i. e. « vae quidam » retines, hae voces quomodo nexui orationis convenient, non liquet. Quare aut post θολερὰν excidisse verba nonnulla, aut vox οἱτινες (οἴτινες), sive relativum οἱ, quod antecedit, delenda videntur. — ²) Coni., cod. ἤτω — ³) Corr., cod. οὔτος. — ⁴) Sic in codice sine apostropho, ut passim.

NOTAE.

(1) Rom. I, 19

(2) Gen. I, 31.

(3) Thren. III, 36. 37. 38.

(4) Matth. XIII, 27.

(5) Matth. XV, 13.

(6) I Tim. IV, 4,

(7) Psalm. XVIII, 13. 13.

(8) Psalm. LIII, 5.

(9) Psalm. XXXIV, 1.

ματαιῶ· οὐ γὰρ μὴ καθαρῖσει κύριος τὴν καρδίαν τοῦ λαμβάνοντος τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαιῶ. διὸ καὶ ὁ ἀπόστολος σαφῶς παρακαλεῖ φάσκων· καθαρῖσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ οὐ μόνον σαρκός, ἀλλὰ καὶ πνεύματος· καὶ ἐτέρωθι· ἐρῶντισμένοι, φησί, τὴν καρδίαν ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς. καὶ πάλιν· ὁλόκληρον ὑμῶν τὸ σῶμα, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ, ἀμέμπτως διαφυλαχθεῖη. καὶ· ἵνα γένησθε τέκνα Θεοῦ ἀμώμητα. ὅσοι τοίνυν βούλονται τῆς υἰοθεσίας ἀξιωθῆναι, οὐ τὸ σῶμα μόνον ἄγνον [ἐχόντων] ¹⁾, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν κατὰ τὸν λέγοντα· γεννηθήτω ἡ καρδία μου ἄμωμος ἐν τοῖς δικαιομασί σου, ὅπως ἂν μὴ αἰσχυρθῶ· οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ νόμον τὰ τῆς σαρκός δικαιομάτα ἐπιτελοῦντες μόνον τὴν ἐκτὸς φυλάττουσι καθαρότητα, οἱ δὲ ὑπὸ χάριν καὶ τῆς ἐνθου ἐν ἁγιασμῷ εἰρήνης ὁρέγονται, πεισθέντες τῷ εἰρηκότι· ἐάν μὴ περὶ σσεύσῃ ὑμῶν ἡ δικαιοσύνη πλείων τῶν φαρισαίων καὶ γραμματέων, οὐ μὴ εἰσέλθητε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· οἱ γὰρ φαρισαῖοι, τυφλώτοντες τὴν διάνοιαν, τὸ ἔξω τοῦ ποτηρίου πλύνουσι. ὡς καὶ νῦν οἱ κατ' αὐτοὺς νέοι φαρισαῖοι τὸν ἔξω ἄνθρωπον ἀνεπιτηδεύτω νοὶ σχηματίζοντες, ἑαυτοὺς δικαιοῦσι, μὴ συμμαρτυροῦντος τοῦ ἁγίου πνεύματος τῷ πνεύματι αὐτῶν, ἵνα ὡσι τέκνα Θεοῦ κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον· αὐτὸ τὸ πνεῦμα συμμαρτυρεῖ τῷ πνεύματι ἡμῶν, ὅτι ἐσμὲν τέκνα Θεοῦ· καὶ μὴ βουλόμενοι γνωρίσαι τὴν ἐν ἁγιασμῷ αὐξησιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ πληροφοροῦμενοι μόνον ἐν τοῖς τῆς σαρκός κατορθώμασι· μὴ γνόντες, ὅτι πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν. ἐστὶ γὰρ ^C τὸ ὡς εἰκον, ἕκαστος ἡμῶν νοητὴ συκῆ, παρ' ἧς ὁ κύριος τὸν ἐνθον καρπὸν ἐπιζητεῖ, καὶ οὐ τὸν ἐκ φύλλων ἐπικείμενον σχηματισμόν. ὁ τοίνυν συνηγορῶν τοῖς πάθεσι τῆς ἀτιμίας ὡς φυσικοῖς, καὶ οὐχ ὡς συμβεβηκόσι, μετέλλαξε τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν ἐν τῷ οικείῳ ψεύδει. ὡς γὰρ προέφη, ὁ ἄχραντος καὶ καθαρὸς καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὁμοίαν κατεσκεύασεν ἑαυτῷ· φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐν ἀνομίαις κυηθέν ²⁾, καὶ ἐν ἀμαρτίαις γεννηθέν, ἀπηλλοτριώθη ἀπὸ μητρὸς καὶ ἐπλανήθη ἀπὸ γαστρὸς, βασιλευσάσας τῆς ἀμαρτίας ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, ἦλθεν ἰλασθεὶς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ἄραι τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου διὰ τῆς οικείας αὐτοῦ δυνάμεως, δῆσας πρότερον τὸν ἰσχυρόν, ^D καὶ οὕτως διαρπάσας τὰ αἰχμαλωτισμένα αὐτοῦ σκεῦη κατὰ τὸ εἰρημένον· ἡχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν· καὶ πάλιν· ἔλαβεν αἰχμαλωσίαν. ἡγουν ἔστιν ἡμῖν φροντίς, ἀνακληθῆναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλω-

A tra ; neque enim mundabit Dominus cor eius, qui super re vana nomen eius assumpserit (1). Quare et Apostolus aperte monet dicens : *Mundemus nos ab omni inquinamento non carnis solum, sed et spiritus* (2). Et alibi : *Aspersi, inquit, cor a conscientia mala* (3). Et iterum : *Integrum corpus vestrum, et spiritus et anima sine querela custodiantur* (4). Et : *Ut sitis filii Dei sine querela* (5). Quotquot igitur volunt adoptione filiorum digni haberi, non corpus solum castum [habent], sed animum quoque secundum eum qui dicit : *Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ne confundar* (6). Nam ii quidem, qui sub lege carnis justificationes operantur, exteriorum tantum servant munditiam ; ii vero, qui sub gratia, etiam interiorum quae in sanctificatione condita est pacem appetunt, obsecuti illi qui dixit : *Nisi abundaverit justitia vestra plus quam Pharisaeorum et Scribarum, non intrabitis in regnum coelorum* (7). Etenim Pharisaei mente obcaecati exteram poculi partem lavant. Sicut etiam nunc novi secundum eos Pharisaei exteriorum hominem nativa quadam sagacitate exornantes se ipsos iustificunt, Spiritu sancto testimonium non perhibente spiritui eorum, ut sint filii Dei secundum Apostolum dicentem : *Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro quod sumus filii Dei* (8), neque volentes cognoscere interioris hominis augmentum quod est in sanctificatione, sed abundantes tantum in carnis operibus, ignorantes, *omnem gloriam filiae regis ab intus* (9). Quisque enim nostrum, ut ita dicam, ficus illa intellectualis esse videtur, cuius internum fructum Dominus quaerit, et non propositam foliis formam. Is igitur, qui causam dicit passionum ignominiae ut naturalium, et non ut **202** accidentium, commutavit veritatem Dei in proprium mendacium. Ut enim supra dixi, immaculatus et purus etiam imaginem suam similem paravit sui, invidia autem diaboli mors in mundum intravit. Postquam igitur genus humanum in iniquitatibus conceptum et in peccatis genitum ab alienatum est ab utero, et a ventre in errorem inductum, regnante peccato ab Adam usque ad adventum Christi, venit propitiatus agnus Dei, ut tolleretur peccatum mundi propria sua potentia, postquam fortem vinxit, ita ereptis captivis vasis eius, sicut dictum est : *Captivam fecit captivitatem* ; et iterum : *Cepit captivitatem* (10). Nimirum curare debemus, ut revocemur a captivitate et portemus imaginem coelestis, sicut portavimus imaginem terreni (11), et exhibeamus membra nostra, servire

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ ἐχόντων coniectura addidimus. — ²⁾ Ex conii., cod. xi.. ἠθεν. Num una an duae literae exciderint, certo dici nequit.

NOTAE

- (1) Deut. V, 11.
 (2) II Cor, VII, 1.
 (3) Hebr. X, 22.
 (4) I Thess. V, 23.
 (5) Phil. II, 15.
 (6) Psalm. CXVIII, 5 6.

- (7) Matth. V, 20.
 (8) Rom. VIII, 16.
 (9) Psalm. XLIV, 14.
 (10) Psalm. LXVII, 18. Eph. IV, 8.
 (11) I Cor. XV, 49.

iustitiae et sanctificationi, sicut exhibuimus peccato (1). Credamus debere nos in luce ambulantes sine offensa videre mirabilia Dei secundum eum qui ait: *Revela oculos meos et considerabo mirabilia tua de lege tua* (2). Nam ut, quod ad sensus pertinet, is, qui in luce ambulat, non offendit, sic, quod ad spiritum attinet, is, qui in perfecta sanctificatione versatur, non concupiscit mala, non cogitat prava. Nulla enim est societas luci ad tenebras (3), neque consensus templo Dei cum idolis (4). Itaque tanquam templum Dei considera teipsum, effugiens spirituum idolorum in corde effigiem. Omnis enim affectus operans in anima idolum est. Unde benedictum: *a quo quis superatus est, huius et servus est* (5). Sin carnis voluptatibus servi facti sumus, manifestum est, sancti et innocentis spiritus servos nos factos non esse. Nemo enim potest duobus dominis servire: *Non potestis, inquit, Deo servire et mammonae* (6). Templum enim **203** Dei sanctum est, *non habens maculam aut rugam aut aliquid huiusmodi* (7). Quare Spiritus sanctus fugiet dolium et recedet a cogitationibus insipientibus, neque in fraudulentam animam intrabit disciplina. Credentes igitur, omnem nostram legem digito Dei in corde scribi, non atramento, sed Spiritu divino, suscipiamus veritatem legislatoris dicentis: *Ego sum veritas* (8), eius, qui et cordis circumcisionem operatur, et inscribit in mentibus dignorum bonitatis suae legem, sicut in propheta ait: *Dabo legem meam in cordibus eorum, et, in visceribus eorum scribam eam* (9). Illico itaque, quibuscunque curae est in *genus electum, in regale sacerdotium, in gentem sanctam, in populum acceptabilem* (10) pervenire, facile recipiunt in se vivificantis Spiritus operationem. Quapropter admonemini ad orandum, ut digni habeamur, qui quamvis breviter intelligamus simplicem conversationis in Christo rectitudinem. Talis enim anima, quae deposuit vultus confusionem, nec iam regnatur turpitudine cogitationum, nec adulteratur a maligno, cum solo manifeste coelesti sponso societatem iniit, utpote ipsa simplex. Vulnerata enim amore erga eum, desiderio moritur, ut audacter loquar, pulcherrimae illius intellectualis et mysticae communionis cum eo secundum incorruptibilem aptitudinem in sanctificatione conditae societatis. Beata revera et felix talis anima, quae victa spiritali amore, digne desponsata est Deo Verbo. Dicat ergo ipsa, dicat; *Exultabit anima mea in Domino, qui in-*

σίας, καὶ φορέσαι τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, καὶ παραστήσαι τὰ μέλη ἡμῶν δοῦλα τῇ δικαιοσύνῃ καὶ τῷ ἁγιασμῷ, καθὼς παρεστήσαμεν τῇ ἁμαρτίᾳ. πιστεύωμεν ¹⁾, ὅτι χρὴ ἡμᾶς ἐν τῷ φωτὶ περιπατοῦντας ἀπροσκόπως ὁρᾶν τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, κατὰ τὸν φήσαντα· ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμοὺς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσιά σου ἐκ τοῦ νόμου σου· ὡς γὰρ κατὰ τὸ αἰσθητὸν ὁ ἐν τῷ φωτὶ περιπατῶν οὐ προσκόπτει, οὕτως κατὰ τὸ νοητὸν ὁ ἐν τῷ τελείῳ ἁγιασμῷ ὑπάρχων οὐκ ἐνθυμεῖται πονηρά, οὐ λογίζεται φαῦλα· οὐδεμίᾳ ²⁾ γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, οὐδὲ συγκατάθεσις ναοῦ μετὰ εἰδώλων· ὡς οὖν ναὸς Θεοῦ ἐπίγνωθι σεαυτὸν, ἀποδιδράσκων τὴν ἐν καρδίᾳ τῶν νοητῶν εἰδώλων ἀποτύπωσιν· πᾶν γὰρ πάθος ἐνεργούν ψυχῇ εἰδωλὸν ἐστίν· ὅθεν καλῶς εἴρηται· ἢ τις ἠττηται, τούτῳ καὶ δεδουλώται· εἰ δὲ τοῖς τῆς σαρκὸς πάθει δεδουλώμεθα, δηλονότι ³⁾ τῷ ἁγίῳ καὶ ἀπαθεῖ πνεύματι οὐ δεδουλώμεθα· οὐ γὰρ δύναται τις δυσι κυρίοις δουλεύειν· οὐ δύνασθε, φησί, Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ. ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιός ἐστι, μὴ ἔχων σπῖλον ἢ ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων. διότι ἅγιον πνεῦμα φεύξεται δόλον, καὶ ἀπαναστήσεται ἀπὸ λογισμῶν ἄσυνέτων, καὶ εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται παιδεία. πιστεύσαντες οὖν ὅτι πᾶς ὁ ἡμῶν νόμος δακτύλῳ Θεοῦ ἐν καρδίᾳ γράφεται, οὐ μέλανι, ἀλλὰ πνεύματι θείῳ, δεξώμεθα τὴν ἀλήθειαν τοῦ νομοθέτου εἰπόντος· ἐγὼ εἶμι ἡ ἀλήθεια τοῦ καὶ τὴν τῆς καρδίας περιτομὴν ποιουμένου, καὶ ἐπιγράφοντος ἐπὶ τὰς διανοίας τῶν ἀξίων τὸν τῆς χρηστότητος αὐτοῦ νόμον· ὡς φησιν ἐν τῷ προφήτῃ· διδοὺς [δῶσω ⁴⁾ νόμους μου ⁵⁾ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς διανοίας αὐτῶν ἐπιγράψω αὐτούς· αὐτίκα γοῦν ὅσοις φροντίς ἐστίν εἰς γένος ἐκλεκτὸν φθάσαι, εἰς βασιλείον ἱεράτευμα, εἰς ἔθνος ἅγιον, εἰς λαὸν περιούσιον, ῥαδίως δέχονται ἐν ἑαυτοῖς τὴν τοῦ ζωοποιοῦ πνεύματος ἐνεργεῖαν. διόπερ παρακλήθητε εὐχεσθαι ⁶⁾, ὅπως καταξιωθῶμεν καὶ γοῦν βραχέως συνεῖναι τὴν μονότροπον ἐν Χριστῷ πολιτείας εὐθύτητα. ἡ γὰρ τοιαύτη ψυχὴ ἀποθεμένη τὴν τοῦ προσώπου αἰσχύνην, καὶ μηκέτι κατακυριευομένη ὑπὸ τῆς αἰσχύνης τῶν λογισμῶν, καὶ μοιχευομένη ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, μόνου δηλαδὴ τοῦ ἐπουρανίου νυμφίου κοινωνεῖ, ὡς αὕτῃ ⁷⁾ μονότροπος· τετρωμένη γὰρ τῇ εἰς αὐτοῦ ἀγάπῃ ἐπιποθεῖ καὶ ἐκλείπει, ἵνα τολμήσας εἶπω, τὴν πρὸς αὐτὸν ὡς ὡραία νοητὴν καὶ μυστικὴν συνουσίαν κατὰ τὴν ἀφθαρτον συνάφειαν τῆς ἐν ἁγιασμῷ κοινωνίας· μακαρία ὡς ἀληθῶς καὶ

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Cod. πιστεσομεν. Primum librarius scripsisse videtur πιστεύωμεν, deinde autem litera υ supra adscripta correxisse aut πιστεύσομεν, υ in σ, aut πιστεύωμεν, υ in ω (υο) emendans. — ²⁾ Ex conii., cod. οὐδεῖς. — ³⁾ Em., cod. δηλον ὅτι. — ⁴⁾ δῶσω om. cod., addidi ex Jerem. XXXI, 33. — ⁵⁾ μου supra adser. alia m. — ⁶⁾ cod. εὐχεσθαι, ε supra adser. ead. m. — ⁷⁾ Conii., cod. αὔτε vel οὔτε.

NOTAE.

- (1) Cf. Rom. VI, 19.
 (2) Psalm. CXVIII, 18.
 (3) II Cor. VI, 14.
 (4) II Cor. VI, 16.
 (5) II Petr. II, 19.

- (6) Matth. VI, 24.
 (7) Eph. V, 27.
 (8) Joh. XIV, 6.
 (9) Jerem. XXXI, 33.
 (10) I Pet. II, 9. Tit. II, 14.

εὐδαιμόνων ἢ τοιαύτη ψυχὴ, ἣτις ἠττηθεῖσα τῷ πνευματικῷ ἔρωτι, ἀξίως ἐνυμφεύθη τῷ θεῷ ¹⁾ λόγῳ. λεγέτω τοιούτων αὐτῆ, λεγέω· ἀγαλλιᾶσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ· ἐνέδυσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκε μοι, ὡς νυμφίῳ μίτραν ²⁾, καὶ ὡς νύμφην κατεκοσμησέ με κόσμῳ. ταύτης γὰρ τὸ κάλλος ἐπιθυμήσας ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης κατηξίωσεν αὐτὴν χρηματίζεσθαι οὐ μόνον ναὸν θεοῦ, ἀλλὰ καὶ θυγατέρα βασιλέως καὶ βασιλίδαν· ναὸν μὲν θεοῦ ὡς οἰκειωθεῖσαν τῷ ἁγίῳ πνεύματι· θυγατέρα δὲ βασιλέως τεκνοποιηθεῖσαν παρὰ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων· καὶ βασιλίδαν ὡς συναφθεῖσαν τῇ θεότητι τῆς δόξης τοῦ μονογενοῦς. καθ' ὃν γὰρ τρόπον ὁ κύριος, εἰς ὃν κατ' οὐσίαν, πολυώνυμος γέγονε κατὰ τροπολογίαν ἐνεκεν τῆς οἰκονομίας σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων (πῆ μὲν πέτρα ὀνομασθεῖς καὶ θύρα, πῆ δὲ ἀφίνη καὶ ὁδός, καὶ αὖθις ἄμπελος καὶ ἄρτος, πέτρα μὲν διὰ τὸ ἐν τῇ ῥώμῃ αὐτοῦ ἄσαιστον τε καὶ ἀπρόσιτον· θύρα δὲ διὰ τὸ αὐτὸν εἶναι εἴσοδον τῆς αἰωνίου ζωῆς· ἀφίνη δὲ διὰ τὸ ἐκκόπτειν αὐτὸν τὰς τῆς κακίας ρίζας· καὶ ὁδός διὰ τὸ ἄγειν αὐτὸν τοὺς ἀξίους ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν· καὶ ἄμπελος, ὅτι ἐξ αὐτοῦ ὁ εὐφραίνων καρδίαν ἀνθρώπου οἶνος καρποφορεῖται· ὁμοίως δὲ καὶ ἄρτος, ὅτι στηρίζων καρδίαν λογικοῦ ζώου)· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ οἰκειωθεῖσα τῷ θεῷ ³⁾ λόγῳ ἄμωμος ψυχὴ μονότροπος τυγχάνουσα κατὰ πολλὰς προκοπὰς τῶν πνευματικῶν ἀρετῶν καὶ τῶν θωρεῶν ἀξιωθήσεται. εἰρηται δὲ μοι ταῦτα ἐνεκεν τοῦ ⁴⁾ οὐ μόνον τριχῆ νοεῖσθαι τὸν χρηματισμὸν τῆς νύμφης, ἀλλὰ καὶ πολλαχῶς γίνωσκε δὲ, ὅτι τοῦτο κόπος ⁵⁾ ἐστὶν ἐνώπιον ἡμῶν ⁶⁾. εἰς οὗ εἰσέλθωμεν ⁷⁾ εἰς τὸ ἁγιαστῆριον τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν θεὸν εὐφραίνουτα τὴν νεότητα ἡμῶν. βούλεται γὰρ ἡμᾶς ὁ σωτὴρ ἐν σαρκὶ ὄντας καὶ τῆς ἀπαθείας αὐτοῦ καταξιωθῆναι, καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ πληρωθῆναι, ἵνα θαρρόντες λέγωμεν· ἐν σαρκὶ περιπατοῦντες οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα· τὰ γὰρ ὄπλα τῆς στρατείας ἡμῶν οὐ σαρκικά, ἀλλὰ δυνάτὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων· λογισμοὺς καθαιροῦντες καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ. χρὴ τοίνυν ἐντεῦθεν ἤδη προσηλωσάμενοι ἡμᾶς τῷ σταυρῷ τὰ πάθη τῆς ἀμαρτίας κατὰ τὴν τοῦ προφήτου εὐχὴν· καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου. σὰρξ γὰρ καὶ αἷμα, περὶ ὧν λέγει ὁ ἀπόστολος μὴ δύνασθαι βασιλείαν θεοῦ κληρονομησαί, οὐ τοῦτό ἐστι τὸ ὀρώμενον σῶμα· τοῦτο γὰρ ὑπὸ θεοῦ ἐπλάσθη· ἀλλὰ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς τὸ κινούμενον ὑπὸ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, τῶν ἐνεργούντων τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. οὐ γὰρ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα τοῖς ἐν Χριστῷ τελείοις ἀγωνισταῖς ἢ πάλιν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας.

A *dui me vestimentis salutis et indumento iustitiae circumdedit me, quasi sponsam decoratum corona et quasi sponsam ornatam monilibus suis (1).* Huius enim pulchritudinem concupiscens rex gloriae dignatus esteam nuncupare non solum templum Dei, sed et filiam regis et reginam : templum quidem Dei ut **204** habitatum a Spiritu sancto, filiam autem regis ut adoptatam a patre luminum, et reginam ut aptatam divinitati gloriae Unigeniti. Ad quem enim modum Dominus, qui est unus secundum substantiam, multa nomina accepit tropice propter dispensationem salutis hominum ? Quomodo petra appellatur et ostium ? quomodo securis et via ? et iterum vitis et panis ? Petra quidem ob robur eius inconcussum et inaccessibile. Ostium vero, quia ipse est introitus aeternae vitae. Securis autem, quia excindit radices pravitatis. Et via, quia ducit dignos ad veritatis cognitionem. Et vitis, quod ex ipso exhilarans cor hominis vinum carpitur. Similiter vero etiam panis, utpote confirmans cor rationalis animalis. In eandem rationem etiam inhabitata a Deo verbo immaculata anima, simplex facta, secundum multos profectus spiritualibus virtutibus donisque dignabitur. Dicta autem sunt haec a me, ut non solum tripliciter intelligatur oraculum de sponsa, sed etiam multifariam. Cognosce vero, hunc esse planctum in conspectu nostri, donec introeamus *ad altare Dei, ad Deum qui laetificat iuventutem nostram (2).* Vult enim Salvator, etiam nos, qui in carne sumus, sua a pathia dignos reddi implemque sanctitate, ut confidenter dicamus : *In carne ambulantes non secundum carnem militamus ; nam arma militiae nostrae non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei (3).* Inde igitur oportet etiam affigere nos cruci passiones peccati secundum prophetae orationem : *Confige timore tuo carnes meas (4).* Nam caro et sanguis, quas dicit Apostolus non posse regnum Dei sortiri, non **205** est hoc quod conspicitur corpus, hoc enim a Deo formatum est, sed *prudencia carnis (5),* quae movetur a spiritibus nequitiae, *qui operantur in filios diffidentiae (6).* Etenim non *adversus carnem et sanguinem* perfectis in Christo certatoribus est *colluctatio, sed adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae (7).*

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Sic cod., non θεϊκῶ. — ²⁾ Emend., cod. μῆτραν. — ³⁾ Sic cod., non θεϊκῶ. — ⁴⁾ Emend., cod. τό. — ⁵⁾ Sic cod., forte σκοπός ? — ⁶⁾ Cod. μου, sed eadem m. supra adscr. literam ἢ signumque circumflexi syllabae μου imposuit, unde ἡμῶν legendum esse existimavi. — ⁷⁾ Cod. εἰσέλθω, sed ead. m. supra adscr. ομεν.

NOTAE.

- (1) Isai. LXI, 10.
 (2) Psalm. XLII, 4
 (3) II Cor. X, 3. 4. 5.
 (4) Psalm. CXVIII, 120.

- (5) Rom. VIII, 6.
 (6) Eph. II, 2.
 (7) Eph. VI, 12.

Quodsi confitemur, non naturalem esse operationem istam, sed adversariarum virtutum, poterimus, accepta adversus eas *armatura* Christi, resistere earum *insidiis* (1), donante nobis potestatem Salvatore *calcandis supra serpentes et scorpiones et super omnem virtutem adversarii* (2); ut audeamus dicere dum in carne sumus: *Iniquitatem si aspexi in corde, non exaudiet Dominus* (3); et: *Sine iniquitate cucurri et direxi* (4), id est, sine affectu quodam carnali viam coelestis conversationis facile ingredior, *ad destinatum persequens, ad bravium supernae vocationis* (5). Ab omni enim affectu ab alienati audebimus dicere: non modo *fidem servavi*, sed etiam *cursum consummavi* (6). Neque enim credere solum oportet Christo, sed etiam pati cum eo, secundum illud quod dictum est: *Vobis enim donatum est non solum ut in Christum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini* (7). Nam solum credere Deo eorum est qui terrena sapiunt, ne dicam et immundorum spirituum qui dicunt: *Scimus te qui sis, fili Dei* (8). Utraque enim pars inimica est crucis Christi; quorum *finis interitus, quorum Deus venter est et gloria in confusione ipsorum qui terrena sapiunt* (9). Videsne, non tantum apostaticas virtutes inimicos crucis esse, sed et eos qui terrena sapiunt? Pati autem cum Christo et conglorificari solum eorum est, qui sese crucifixerunt rebus huius mundi, quique *Domini stigmata in propriis corporibus portant* (10). Oportet enim eos, qui recte philosophari norunt, atque animas ex malitiae inquinamenti redemerunt, accurate scire philosophiae finem, ut cognito et itineris labore et cursus termino, omnes deiciant **206** *superbiam et gloriationem de bonis operibus, atque animam suam una cum vita secundum praeceptum Scripturae abnegantes* (11) unum intueantur thesaurum, quem dilectionis in Christum praemium diligentibus proposuit Deus, vocans ad eum omnes qui certamen accipiendi [crucem] lubenter subeunt: quibus sufficit ad eiusmodi certaminis cursum viaticum crux Christi, quam cum iucunditate bonaque spe portantes sequi necesse est Salvatorem Deum, legem et viam vitae facientes illius dispensationem. Sicut dixit ipse Apostolus: *imitatores mei estote, sicut et ego Christi* (12), et rursus: *per patientiam currimus ad propositum nobis certamen, adspicientes in auctorem fidei et consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet* (13). Nam metuendum est, ne donis a Spiritu acceptis elati, et recte faciendo aliquid per virtutem occasionem ar-

A Eί οὖν ὁμολογοῦμεν, μὴ φυσικὴν εἶναι τὴν ἐνέργειαν ταύτην, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, δυνητόμεθα, κατ' αὐτῶν ἀναλαβόντες τὴν Χριστοῦ πανοπλίαν, ἀντιστῆναι ταῖς μεθοδεῖαις αὐτῶν, δωρουμένου ἡμῖν δύναμιν τοῦ σωτῆρος πρὸς τὸ πρτεῖν ἡμᾶς ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἀντικειμένου· ἵνα θαρρῶμεν λέγειν ἐν σαρκὶ ὄντες· ἀδικίαν εἰ ἐθεωροῦν ἐν καρδίᾳ, μὴ εἰσκακουσάτω κύριος· καὶ· ἄνευ ἀναμίας ἔδραμον καὶ κατεύθυνα· τοῦτ' ἔστιν, ἄνευ πάθους τινὸς σαρκικοῦ τὴν ἐν οὐρανοῖς πολιτείαν ῥαδίως βαίνω, κατὰ σκοπὸν διώκων ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως· παντὸς γὰρ πάθους ἀλλοτριωθέντες τολμήσωμεν λέγειν· οὐ μόνον τὴν πίστιν τετήρηκα, ἀλλὰ καὶ τὸν δρόμον τετέλεκα· οὐ γὰρ πιστεύειν μόνον δεῖ Χριστῶ, ἀλλὰ καὶ συμπάσχειν αὐτῶ, κατὰ τὸ εἰρημένον· ὑμῖν γὰρ ἐχαρίσθη οὐ μόνον τὸ εἰς Χριστὸν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ πάσχειν· τὸ γὰρ μόνον πιστεύειν θεῷ τῶν τὰ ἐπίγεια φρονούντων ἔστιν, ἵνα μὴ λέγω, ὅτι καὶ τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων τῶν λεγόντων· οἶδα μὲν σε τίς εἶ, υἱέ τοῦ θεοῦ· ἐκάτερα γὰρ τὰ μέρη ἐχθρὰ ὑπάρχει τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ· ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία, καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχύνη αὐτῶν, οἱ τὰ ἐπίγεια φρονούντες· ὁρᾷς, ὅτι οὐ μόνον αἱ ἀποστατικαὶ δυνάμεις ἐχθροὶ τοῦ σταυροῦ τυγχάνουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ τὰ ἐπίγεια φρονούντες; τὸ δὲ συμπάσχειν Χριστῶ καὶ συνδοξάζεσθαι μόνον τῶν ἑαυτοὺς σταυρωσάντων τῶν τοῦ κόσμου τούτου καὶ τὰ τοῦ κυρίου στίγματα ἐν τοῖς οἰκείοις σώμασι βασταζόντων¹⁾ ἔστιν· δεῖ γὰρ τοὺς ὀρθῶς φιλοσοφεῖν ἐγνωκότας, καὶ τὰς ψυχὰς ἐκ τῶν τῆς κακίας μολυσμῶν λυτρομένους, ἀκριβῶς εἰδέναι τὸν εἰς φιλοσοφίας σκοπὸν, ὅπως μεμαθηκότες τῆς τε πορείας τὸν πόνον, καὶ τοῦ δρόμου τὸ πέρασθαι μὲν πάντες τὴν αὐθάδειαν, καὶ τὸ φρονεῖν ἐπὶ τοῖς κατορθώμασι, τὴν τε ἑαυτῶν ψυχὴν μετὰ τοῦ βίου κατὰ τὸ πρόσταγμα τῆς γραφῆς ἀρνησάμενοι πρὸς ἕνα βλέπωσι²⁾ πλοῦτον, ὃν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης ἄθλον τοῖς ἀγαπῶσιν ἔθηκεν ὁ θεός, καλῶν εἰς αὐτὸν πάντας τοὺς τὸν ἀγῶνα τοῦ λαβεῖν προθύμως ὑφισταμένους· οἷς ἐξαρκεῖ πρὸς τὴν τοῦ τοιοῦτου πορείαν ἐφόδιον ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, ὃν δεῖ μετ' εὐφροσύνης καὶ ἀγαθῆς ἐλπίδος βαστάζοντας ἀκολουθεῖν τῷ σωτῆρι θεῷ, νόμον καὶ ὁδὸν τοῦ βίου τὴν ἐκείνου παιούμενοι οἰκονομίαν· καθὼς εἶπεν αὐτὸς ὁ ἐσπόστολος· μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς καὶ ἡμεῖς Χριστοῦ. καὶ πάλιν· δεῖ ὑπομονῆς τρέχομεν τὸν προκειμένον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορᾶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς ἀντὶ τῆς προκειμένης αὐτῶ χαρᾶς ὑπέμεινε σταυρόν,

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Cod. βυσταζόντων, sed ead. m. corr. βασταζάντων. — ²⁾ Emend., cod. βλέπουσι.

NOTAE.

- (1) Eph. VI, 11. 13.
 (2) Luc. X, 19.
 (3) Psalm. LXV, 18.
 (4) Psalm. LVIII, 5.
 (5) Phil. III, 14.
 (6) II Tim. IV, 7.
 (7) Phil. I, 29.

- (8) Luc. IV, 34.
 (9) Phil. III, 19.
 (10) Cf. Gal. VI, 17.
 (11) Math. XVI, 24 sq. Luc. IX, 24.
 (12) I Cor. IV, 16.
 (13) Hebr. XII, 1. 2.

αἰσχύνης καταφρονήσας, ἐν δεξιᾷ τε τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ κεκάθικε ¹⁾. θεός γάρ, μὴ τοῖς παρὰ τοῦ πνεύματος δωρήμασιν ἐπαυρόμενοι, καὶ τὸ κατορθῶσαι τι δι' ἀρετὴν ἀφορμὴν λαβόντες εἰς τὸ φρονεῖν καὶ σεμνῆνεσθαι, πρὶν εἰς τέλος τῶν ἐλπίζομένων ἐλθεῖν, ἐκπέσωμεν ²⁾ τῆς ὁρμῆς, ἀχρεῖον ἑαυτοῖς καὶ τὸν προλαβόντα πόνον τῆ ἀυθαδείᾳ ποιήσαντες, καὶ ἀνάξιοι φανέντες τῆς τελειότητος, εἰς ἣν ἡ τοῦ πνεύματος εἴλκυσεν ἡμᾶς χάρις· δεῖ οὖν μηδαμοῦ τὸν τοῦ πόνου τόνον ἐκλύειν, μηδὲ ἐξίστασθαι τῶν προκειμένων ἀγώνων, μηδὲ τοῖς κατόπιν, εἴ τι πέπρακται, σπουδαῖον κατέχειν, ἀλλ' ἐκείνων μὲν λήθην λαμβάνειν, ἐπὶ δὲ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τὸν ἀπόστολον ἐπεκτείνεσθαι, καὶ συντρίβειν ταῖς τῶν πόνων φροντίσι τὴν καρδίαν, ἀκόρεστον ἔχοντας τὴν τῆς δικαιοσύνης ἐπιθυμίαν, ἧς μόνης χρῆ πεινῆν καὶ διψῆν τοὺς εἰς τὸ τέλειον φθάσαι ζητοῦντας· ταπεινοὺς δεῖ καὶ περιδεεῖς γινομένους ὡς πόρρω που τῶν ἐπηγγελμένων τυγχάνοντας καὶ τῆς τελείας τοῦ Χριστοῦ μακρὰν ἀπωχισμένους ἀγάπης. ὁ γὰρ ἐκείνης ἐρῶν, καὶ πρὸς τὴν ἄνω βλέπων ἐπαγγελίαν ³⁾, οὔτε νηστεύων, οὔτε ἀγρυπνῶν, οὔτε ἄλλο τι τῶν τῆς ἀρετῆς σπουδάζων ἵσταται τοῖς προλαβοῦσι κατορθώμασιν ἐπληρμένος· ἀλλὰ μεστὸς ὢν τοῦ θεοῦ πόθου, καὶ πρὸς τὸν καλοῦντα συντόμως βλέπων, πᾶν μὲν, ὃ τι ἂν ἀγωνίστηται, πρὸς τὸ τυχεῖν ἐκείνου μικρὸν ἠγεῖται καὶ τῶν ἀθλῶν· φιλονεικεῖ δὲ μέχρι τῆς τοῦ βίου τούτου τελευτῆς, πόνους καὶ ἀρετὰς ἀρεταῖς συνάπτων, μέχρις ἂν τιμιον ἑαυτὸν τῷ θεῷ καταστήσῃ διὰ τῶν ἔργων, οὐκ ἔχων ἐν τῷ συνειδῶτι τὸ νομίζειν ἀξίου ἑαυτὸν πεποιηκέναι θεῷ. τοῦτο γάρ ἐστι κατόρθωμα μέγιστον φιλοσοφίας, τὸ μέγαν ὄντα τοῖς ἔργοις συστῆλλεσθαι τῇ καρδίᾳ καὶ καταγινώσκειν τοῦ βίου, κάτω που ρίψαντα ⁴⁾ τῷ πρὸς τὸν θεὸν φόβῳ τὴν οἴησιν, ὅπως ἀπολαύσῃ τῆς ἐπαγγελίας, καθὼς ἂν ⁵⁾ πιστεύσας ἠράσθη ταύτης, οὐ καθὼς ἂν ⁶⁾ πονέσας εἰργάσατο· μεγάλων γὰρ ὄντων τῶν δωρεῶν οὐκ ἐστὶ πόνους ἀξίους εὑρεῖν· μεγάλης δὲ δεῖ πίστεως καὶ ἐλπίδος, εἰς τὸ ταύταις μετρηθῆναι, μὴ τοῖς πόνουσι, τὴν ἀμοιβὴν· πίστεως δὲ ὑπόστασις πνεύματος πτωχεῖα καὶ ἡ πρὸς θεὸν ἀμετρος ἀγάπη.

Τὰ μὲν δὲ κατὰ τὴν ἐλπίδα τοῦ σκοποῦ τοῖς φιλοσόφως ζῆν ἡρημένοις ἱκανῶς εἰρησθαι νομίζω. δεῖ δὲ λοιπὸν προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, ὅπως μὲν χρῆ συνεῖναι τοῖς τοιοῦτοις ἀλλήλοις, ὁποίους δὲ ἀγαπᾶν πόνους, ὅπως δεῖ ⁷⁾ τρέχειν μετ' ἀλλήλων, ἕως ἂν ἐπὶ τὴν ἄνω πόλιν ἀφίκωνται.

Δεῖ τοίνυν τὸν τὰ τοῦ βίου τούτου σεμνὰ καθαρῶς ἀτιμάζοντα, καὶ ἀρνούμενον μὲν τοὺς συγγενεῖς, ἀρνούμενον δὲ πᾶσαν τὴν κάτω δόξαν, καὶ ὁρῶντα [τὰ] ⁸⁾ τῆς οὐρανίας τιμῆς, καὶ τοῖς κατὰ θεὸν ἀδελφοῖς πνευματικῶς συναπτόμενον, ἀρνήσασθαι μετὰ τοῦ βίου καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν· ἀρνήσεις δὲ ψυχῆς τὸ μηδαμοῦ ζητεῖν τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, θερα πεύειν μᾶλλον δὲ ἑαυτοῦ θέλημα, ποιεῖν τὸν ἐφεστῶτα τοῦ θεοῦ λό-

A ripientes superbiendi et gloriandi, priusquam in finem rerum speratarum pervenerimus, excidamus studio, inutilem nobis etiam susceptum laborem superbia facientes, atque indigni apparentes perfectione, in quam Spiritus traxit nos gratia. Oportet igitur nusquam laboris contentionem dissolvi, neque nos discedere a propositis certaminibus, neque iis quae retro sunt, si quid actum sit, studere, sed eorum oblivionem capere, *ad ea vero quae sunt priora secundum Apostolum extendere nos ipsos* (1), laborumque curis cor conterere, habentes insatiabilem iustitiae cupiditatem, quam solam esurire sitireque debent ii, qui ad perfectionem student pertingere. Humiles nos et timidissimos fieri oportet, utpote qui procul simus a promissis longeque remoti a perfecta Christi dilectione. Nam is, qui illam ardentem desiderat et ad supernam spectat promissionem, nec ieiunans, nec vigilans, neque alii cuiquam virtutis exercitio vacans stat elatus ad bona opera, quae talia anticipant, sed **207** plenus divino desiderio, et ad vocantem intente spectans, vel omne certamen, quodcumque certaverit, ad illud consequendum parvum aestimat. Enititur autem ad finem usque huius vitae, laboribus labores et virtutes virtutibus iungendo, donec pretiosum se Deo praestet propter opera, nec in conscientia sua credens, dignum ipsum se reddidisse Deo. Hoc enim est opus maximum philosophiae, magnum in operibus humiliari corde, et reprehendere vitam, abjiciendo timore Dei opinionem, ut particeps fiat repromissionis, quasi credendo hanc appetiverit, non quasi operando eam lucratus sit. Quoniam enim magna sunt dona, labores digni inveniri non possunt; magna autem fide et spe opus est, ut his, non laboribus, compensentur: fidei autem substantia est spiritus paupertas et infinitus erga Deum amor.

Et haec quidem, quae ad spem pertinent finis iis, qui philosophice vivere elegerunt, satis dicta esse censeo. Oportet igitur cetera nos addere, quomodo tales alius alii adesse debeant, quales amare labores, quomodo oporteat eos una currere, donec ad supernam civitatem perveniant.

Oportet ergo eum, qui huius vitae splendorem pure contemnat, et abneget cognatos, abnegetque etiam omnem terrenam gloriam, et intueatur coelestem honorem, fratribus secundum Deum suis spiritualiter coniunctus, abnegare una cum vita etiam animam suam. Abnegatio autem animae est nunquam quaerere suam voluntatem, immo subigere propriam voluntatem, facere instans nobis

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Cod. κεκάθηκε — ²⁾ Emend., cod. ἐκπέσομεν. — ³⁾ Emend., cod. ἐπαγγελίαν. — ⁴⁾ Emend., cod. ρίψαντας. — ⁵⁾ Ex conii., cod. ὄν. — ⁶⁾ Ex conii., cod. ὄν. — ⁷⁾ Sic cod., forte leg. δε, vel τε δεῖ. — ⁸⁾ Conii. addimus τὰ, quod in cod. desideratur.

NOTAE.

verbum Dei, eoque uti tanquam bono gubernatore, congregationem fratrum cum concordia ad portum voluntatis Dei dirigente. Possidere autem nihil debes vel nominare proprium extra id, quod commune est, praeterquam pallium quo corpus tegitur. Etenim si nihil eorum habet, sed exutus est propriae vitae cura, communis erit **208** necessitudinis minister, et praepositorum iussum cum voluptate et spe prompte perficiet, tanquam probus ac simplex servus Christi, ad communem fratrum necessitudinem redemptus. Hoc enim Dominus vult monetque dicens: *Qui vult inter vos primus esse et magnus, esto omnium novissimus et omnium minister et omnium servus* (1). Oportet igitur servitatem coram hominibus infructuosam esse, neque ullum servienti afferre honorem vel gloriam, ne contra Scripturam quasi *hominibus placens* videatur, appareatve *ad oculum serviens* (2), neque hominibus, sed ut ipsi Domino serviens, arctamque viam insistens. Uni illius iugo prompte collum submittens, idque portans continenter, in voluptate fertur ad finem cum bona spe. Debet igitur subiectus esse omnibus, et tanquam mutui dati debitor ministrare fratribus, omnium curis in anima sua repositis, reddensque debitam caritatem. Oportet autem etiam praepositos spiritualis chori curae sibi incumbentis magnitudinem intuentes, artesque insidiantis fidei malitiae attendentes, digne praesidio suo certare, nec ob potestatem assumere spiritum. Hoc enim loco est periculum. Et sunt quos, cum ceteris iam se praestare putarent, eoque ad aeternam ducere vitam, latuerit, superbia se ipsos interire. Debent igitur in praesidio plus ceteris praepositi laborare, humiliter autem subiectis cogitare, atque typum servitutis viam suam praebere fratribus, atque depositum Dei existimare eos, qui sibi concrediti sunt. Etenim si ita se habent, exercentes simul sanctum ministerio suo chorum, et doctrinam secundum cuiusque necessitatem palam proponentes, ad salvandum cuique consentaneum ordinem, in occulto vero humilitatem exercentes in mente, tanquam probi ministri fidem servant, magnam sibi lucrantur tali vita mercedem. **209** Sic igitur eorum curam gerere debent, ut boni magistri puerorum tenerorum, qui sibi concrediti sunt a patribus eorum. Nam illi, puerorum indolem spectantes, alii verbera, alii correptiones, alii laudem, alii aliud huiusmodi afferunt, neque cum studio, neque cum odio quidquam eorum faciundo, sed sicut rei convenit, et pueri postulat natura, ut fiant huius vitae homines honesti. [Sic] nos quoque oportet omni odio in fratrem omni que arrogantia

λογου, και τούτω κεχρησθαι καθάπερ αγαθῶ κυβερνήτῃ, τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος πλήρωμα μεθ' ὁμονοίας ἐπὶ τὸν λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ εὐθύνοντι· κεκτῆσθαι δὲ οὐδὲν χρῆ ἢ ¹⁾ ὀνομάζειν ἴδιον παρὰ τὸ κοινόν, πλὴν τοῦ τὸ σῶμα καλύπτοντος ἱματίου. εἰ γὰρ μηδὲν ἔχει τούτων, ἀλλὰ γυμνὸς εἶη ²⁾ τῆς καθ' ἑαυτὸν τοῦ βίου φροντίδος, τῆς κοινῆς ἔσται χρείας θεραπευτῆς, καὶ τὸ παρὰ τῶν προεστῶτων ἐπιτασσόμενον μεθ' ἡδονῆς καὶ ἐλπίδος προθύμως ἐπιτελών, καθάπερ εὐνοὺς καὶ ὄπλοῦς δούλος τοῦ Χριστοῦ, πρὸς τὴν κοινὴν τῶν ἀδελφῶν χρείαν ἡγορασμένος. τοῦτο γὰρ ὁ κύριος βούλεται καὶ παραινεῖ λέγων· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος καὶ μέγας, ἔστω πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος, καὶ πάντων δούλος. χρῆ οὖν τὴν δουλείαν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀκαρπῶν εἶναι, καὶ μηθεμίαν φέρουσαν τῷ δουλεύοντι τιμὴν μηδὲ δόξαν, ὅπως μὴ παρὰ τὸ γεγραμμένον ἀνθρωπάρεσκος φαίνοιτο, σχηματίζων ἑαυτὸν ἐν ὀφθαλμοδουλείᾳ ³⁾, μηδὲ ἀνθρώποις, ἀλλ' ὡς αὐτῷ τῷ κυρίῳ δουλεύων, καὶ τὴν τεθλιμμένην βαδίζων ὁδὸν· ἐνὶ ⁴⁾ τῷ ἐκείνου ζυγῷ προθύμως ὑποθεῖς τὸν ἀχχένα, καὶ βαστάζων διὰ τέλους, ἐν ἡδονῇ φέρεται πρὸς τὸ τέλος μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος. δεῖ οὖν ὑποτετάχθαι πᾶσι, καὶ καθάπερ δανείου χρωστήν θεραπεύειν τοὺς ἀδελφοὺς, τὰς ὑπὲρ πάντων φροντίδας ἐναποθέμενον τῇ ψυχῇ, καὶ ἀποπληροῦντα τὴν ὀφειλομένην ἀγάπην· χρῆ δὲ καὶ τοὺς προεστῶτας τοῦ πνευματικοῦ χοροῦ τὸ μέγεθος τῆς αὐτῶν σκοποῦντας φροντίδος ⁵⁾ καὶ τῆς ἐφεδρευούσης τὴν πίστιν κακίας λογιζομένους τὰς τέχνας, ἀξίως τῆς ἐπιστασίας ἀγωνίζεσθαι, μὴ πρὸς τὴν ἐξουσίαν ἀναιροῦντας φρόνημα. κίνδυνος γὰρ ἐνταῦθα· καὶ τινες ἤδη δοκοῦντες ⁶⁾ ἐτέρων προεστάναι, καὶ τούτους ἐπὶ τὴν οὐράνιον εὐθύσειν ζωὴν, ἔλαθον ὑπὸ φρονηματος ἑαυτοὺς ἀπολέσαντες. δεῖ οὖν ἐν τῇ ἐπιστασίᾳ μείζονα μὲν τῶν ἄλλων τοὺς προεστῶτας πονεῖν, ταπεινότερα δὲ τῶν ἀρχομένων φρονεῖν, καὶ τύπον δουλείας τὸν ἑαυτοῦ βίον παρέχειν τοῖς ἀδελφοῖς, παρακαταθήκην θεοῦ νομιζόντας ἔχειν, οὓς ἐπιστεύθησαν. εἰ γὰρ οὕτως ἔχοιεν, συγκροτοῦντες τὸν ἱερόν τῆς θεραπείας χορόν, καὶ τὴν μὲν διδασχὴν κατὰ τὴν ἐκάστου χρείαν ἐν φανερωῶ ποιούμενοι, πρὸς τὸ σῶζειν τὴν ἐκάστου πρέπουσαν τάξιν, ἐν τῷ κρυπτῷ δὲ κατὰ δεικνύον τὴν ταπεινοφροσύνην, καθάπερ εὐγνώμονες δούλοι τηροῦντες τὴν πίστιν, μέγαν ἑαυτοῖς ἐργάζονται τῷ τοιούτῳ βίῳ μισθόν· οὕτως οὖν [δεῖ] ⁷⁾ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν, ὡς ἂν χρηστοὶ παιδαγωγοὶ παῖδων ἀπαλῶν, οὓς ἐπιστεύθησαν παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν· ἐκείνοι γὰρ, τῶν παίδων τὰς εἴξεις σκοποῦντες, τῷ μὲν πληγὰς, τῷ δὲ νοουθεσίας, τῷ δὲ ἐπαινον, τῷ δὲ ἄλλο τι τοιοῦτον προσάγουσιν, οὐδὲν οὔτε πρὸς χάριν οὔτε πρὸς ἀπέχθειαν τούτων ποιοῦντες, ἀλλ' ὡς ἀνήκε τοῦ πράγματος, καὶ

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Coni. add. ἢ, in cod desideratur. — ²⁾ Sic cod. — ³⁾ Emend., cod. ὀφθαλμοδουλεία. — ⁴⁾ Cod. ἐνὶ. — ⁵⁾ Emend., cod. φροντίδας. — ⁶⁾ Emend., cod. δοκῶντες. — ⁷⁾ δεῖ om. cod., addidi ex coni.

NOTAE.

(1) Marc. IX, 34 ; X, 43 sq. ; Matth. XX, 26 sq., XXIII, 11.

(2) Eph. VI, 6, 7; Col. III, 22.

ὁ τοῦ παιδὸς ἀπαιτεῖ τρόπος, εἰς τὸ γενέσθαι αὐτοῦ τοῦ βίου τούτου σεμνούς. [οὕτω] ¹⁾ καὶ ἡμᾶς χρῆ πᾶν μῖσος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ πᾶσαν αὐθάδειαν ἀποθεμένους πρὸς τὴν ἐκάστῳ ²⁾ δύναμιν καὶ γνώμην ἀρμόζειν τὸν λόγον· τὸ ³⁾ μὲν ἐπιτίμησον, τὸ ⁴⁾ δὲ νουθέτησον, ἄλλον παρακάλεσον, πρὸς τὴν ἐκάστου χρείαν, καθάπερ ἰατρὸς ἀγαθὸς προσάγων τὸ φάρμακον. ἐκεῖνος μὲν γάρ, πρὸς τὰ πάθη σκοπῶν, τῷ μὲν πρᾶον, τῷ δὲ σφοδρότερον ἐπέθηκε φάρμακον, οὐδενὶ τῶν θεραπειᾶς δεομένων ἀχθόμενος, ἀλλὰ ταῖς πληγαῖς καὶ τοῖς σωμασιν ἀρμόζων τὴν τέχνην. σὺ δὲ ἀκολούθει τῇ χρεῖᾳ τοῦ πράγματος, ὅπως τὴν ψυχὴν τοῦ πρὸς σέ βλέποντος μαθητοῦ καλῶς ἐκπαιδεύσας λαμπρὰν τὴν ἐκείνης ἀρετὴν προσαγάγῃς τῷ πατρί, κληρονόμον ἀξίον τῆς ἐκείνου δωρεᾶς. εἰν οὕτως ἔχητε πρὸς ἀλλήλους, οἳ τε ἐφεστῶτες καὶ οἳ τούτοις χρώμενοι διδασκάλους, οἳ μὲν πειθόμενοι μετὰ χαρᾶς τοῖς ἐπιταττομένοις, οἳ δὲ μεθ' ἡδονῆς τοὺς ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ τέλειον προσαγόμενοι, καὶ ταῖς τιμαῖς ἀλλήλοις προηγῆσθε ⁵⁾, τὸν τῶν ἀγγέλων ἐπὶ γῆς ζήσεσθε βίον. μηδεὶς οὖν ἐν ὑμῖν γνωρίζεσθω τύφος, ἀλλὰ ἀπλότης καὶ ὁμόνοια καὶ διάθεσις ἀθόλος συγκροτεῖτω τὸν χορὸν. πειθέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, ὡς οὐ τοῦ συνάντος ἀδελφοῦ μόνον ἔσται καταδεέστερος, ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀνθρώπου. τοῦτο γὰρ γινώσκων μαθητὴς ὄντως ἔσται Χριστοῦ· ὁ γὰρ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, καὶ ὁ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται. καὶ πάλιν· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ πάντων διάκονος. καθὼς καὶ· ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν, καὶ ὁ ἀπόστολος· οὐ γὰρ ἑαυτοῦς κηρύσσομεν, ἀλλὰ Χριστὸν Ἰησοῦν, κύριον, ἑαυτοῦς δὲ δούλους ὑμῶν διὰ Ἰησοῦν. εἰδότες οὖν τῆς τε ταπεινότητος τοὺς καρπούς, καὶ τὴν ζημίαν ⁶⁾ τοῦ τύφου, μιμήσασθε ⁷⁾ τὸν δεσπότην, ἀγαπῶντες ἀλλήλους, καὶ μήτε θάνατον, μήτε ἄλλην τινὰ τιμωρίαν εἰς ἀγαθὸν μετ' ἀλλήλων ὀκνεῖτε ⁸⁾, ἀλλ' ἢ ἐβάδισεν ἐν ἡμῖν ὁδὸν ὁ σωτὴρ, ταύτην ὑμεῖς πρὸς ἐκεῖνον βαδίζοντες, ἐν σώματι καὶ ψυχῇ μιᾶ χωρεῖτε πρὸς τὴν ἀνω κλήσιν, ἀγαπῶντες τὸν θεὸν καὶ ἀλλήλους· ἀγάπη γὰρ καὶ φόβος ὁ πρὸς τὸν κύριον τὸ πρῶτον τοῦ νόμου ἔστι πλήρωμα. δεῖ οὖν ἕκαστον ὑμῶν καθάπερ ἰσχυρὰν τινα καὶ στερεὰν κρηπίδα τὸν φόβον τε καὶ τὴν ἀγάπην ἐν τῇ ἑαυτοῦ τιθέναι ψυχῇ, καὶ ταύτην ἐπάρδειν ἐργοῖς τε ἀγαθοῖς καὶ εὐχῇ διαρκεῖ. οὐ γὰρ ἀπλῶς, οὐδὲ αὐτομάτως ἡμῖν ἢ πρὸς θεὸν ἀγάπη ἐγγίνεσθαι πέφυκεν, ἀλλὰ διὰ πολλῶν πόνων, καὶ μεγάλων φροντίδων, καὶ συνεργείας τῆς τοῦ Χριστοῦ, καθὼς

A seposita ad cuiusque virtutem ac mentem accommodare verbum. Hoc vitupera, illud increpa, alium adhortare secundum cuiusvis indigentiam, quasi bonus medicus adhibens medicinam. Is enim ad passiones spectans, huic levius, illi vehementius proponit medicamentum, nemini eorum, qui curatione indigent, iratus, sed plagis corporibusque accommodans artem. Tu autem ita sequere rerum necessitatem, ut, anima discipuli ad te respicientis bene exulta, candidam eius virtutem adducas patri, dignum donationis eius haeredem. Si tali vos invicem modo habetis, et praepositi, et qui iis utuntur magistris, hi cum gaudio iussis obtemperantes, illi cum voluptate fratres ad perfectionem adducentes, atque honoribus invicem praevenitis (1), angelorum in terra vivetis vitam. Nulla igitur in vobis cognoscatur superbia, sed simplicitas et concordia et animus doli expers coniungat chorum. Doceat autem quisque se ipsum, non fratre solum, qui secum degat, se inferiorem fore, sed et omni homine. Id enim qui cognoscit, is vere erit discipulus Christi. Nam *qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur* (2), et iterum: *Qui ex vobis vult primus esse, erit omnium novissimus et omnium minister* (3). Sicut etiam: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro nullis* (4). Et Apostolus: *Non enim nosmetipsos praedicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum, nos autem servos vestros per Jesum* (5). Scientes igitur et humilitatis fructus et damnum superbiae, imitamini Dominum, diligentes vos invicem, et neque mortem neque aliam quandam castigationem ad bonum invicem timete, sed quam ambulavit in nobis viam Salvator, eam vos ad illum ambulate, et in corpore animaque una procedite ad supernam vocationem, diligentes Deum et vos invicem. Amor enim et timor Domini prima legis est consummatio. Oportet igitur quemque vestrum tanquam forte quoddam firmumque fundamentum timorem et amorem ponere in anima sua, et hunc rigare bonis operibus et oratione sufficienti. Neque enim simpliciter, neque sua sponte amor erga Deum in nobis nasci solet, sed multis laboribus gravibusque curis et cooperatione Christi, sicut dixit Sapientia: *Si enim quaesieras eam, inquit, quasi pecuniam, et sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorem Domini, et scientiam Dei invenies* (6). Dei vero scientiam inveniens et timorem intelligens, facile et quod sequitur recte perficies, scilicet ut proximum

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ οὕτω om. cod., addidi ex conii. — ²⁾ Sic cod., forte mavis ἐκάστου. — ³⁾ Sic cod., forte leg τῷ. — ⁴⁾ Sic cod., forte leg. τόν. — ⁵⁾ Emend., cod. προηγῆσθαι. — ⁶⁾ Cor., cod. ζημίαν. — ⁷⁾ Cod. μιμήσασθαι, ε supra adscr. ead. m. — ⁸⁾ Corr., cod. ὀκνεῖτε.

NOTÆ.

(1) Rom. XII, 10.

(2) Luc. XIV, 11.

(3) Marc. IX, 34.

(4) Matth. XX, 28.

(5) II Cor. IV, 5.

(6) Prov. II, 4, 5.

diligas. Primo enim et magno labore condito, alterum hoc, cum minus sit, facilius primo consequitur; sed ubi ille desideratur, nec alterum pure et sanete fiet. Nam qui Deum non ex tota anima et toto corde diligit, quomodo salubriter et sincere fratrum dilectionis curam gerat, cum amorem non adimpleat eorum, per quae fratrum dilectionis cura geritur? Nam eum, qui ita se habet, ut neque totam animam suam Deo tradiderit, nec ad illius trahatur amorem, inermem inveniens artifex malitiae facile vincit pravisque cogitationibus subvertit: nunc quidem efficiens, ut gravia videantur Scripturae mandata et **211** molestum erga fratres ministerium, nunc in superbiam vel tumorem ex ipsa erga conservos cura eum efferens, eique persuadens, implevisse eum mandata Domini, et magnum esse in coelis. Nec parva haec iniquitas; debet enim probus ac sollicitus servus Domino committere probitatis iudicium, nec ipse pro Domino iudex et laudator suae ipsius conversationis fieri. Si enim ipse fiat iudex, vero iudice extruso, nec mercedem inde accipiet, quum ante eius iudicium ipse se laudibus ac vana de se opinione repleverit. Oportet enim secundum eloquium Pauli *Spiritum Dei testimonium reddere spiritu nostro* (1), neque vero nostro iudicio nostra iudicari. *Non enim, inquit, qui se ipsum commendat, ille probatus erit, sed quem Deus commendat* (2). Qui vero non expectat, sed praevenit illius iudicium, in humanam incidit gloriam, honorem sibi apud fratres ex propriis laboribus quaerens, et opera infidelium faciens. Infidelis enim est, qui humanos honores pro coelestibus sectatur. Ut ipse alicubi Dominus dicit: *Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam, quae a solo Deo est, non quaeritis* (3)? Iis quippe similes esse mihi videntur, qui *mundant, quod deforis est calicis et paropsidis, intus autem pleni sunt omnimoda malitia* (4). Videte igitur, ne tale quid patiamini, sed sursum elevantes animas, et solam curam habentes, ut Deo placeatis, neque unquam memoria coelestium excidatis, neque vitae huius honores arripiatis, ita currite, occultantes verbo certamina virtutis causa suscepta, ne quidquam inveniat is, qui terrenos honores suggerit, unde rapiat animam vestram, et ex veritatis incuria ad res vanas et errore plenas detruat. Neque enim omnino inveniens opportunitatem **212** nec introitum, ut eos, quorum animae sursum degunt, pelliciat, perit iacetque mortuus; nam mors est diaboli, malitiam esse inertem et otiosam.

A εἶρηκεν ἡ σοφία· ἐὰν γὰρ ζητήσης αὐτήν, φησιν, ὡς ἀργύριον, καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήσης¹⁾ αὐτήν, τότε συνήσεις φόβου κυρίου καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ εὐρήσεις· θεοῦ δὲ ἐπίγνωσιν εὐρῶν καὶ φόβον συνείς, ῥαδίως καὶ τὸ ἐφεξῆς κατορθώσεις, τὸ ἀγαπᾶν λέγω τὸν πλησίον· τοῦ γὰρ πρώτου καὶ μεγάλου πόνου κτισθέντος, τὸ δεύτερον ἔλαττον ὄν ἀπονώτερον ἔπεται τοῦ πρώτου. ἐκείνου δὲ μὴ ὄντος οὐδὲ τὸ δεύτερον ἂν γένοιτο καθαρῶς· ὁ γὰρ θεὸν μὴ ἀγαπῶν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης καρδίας, πῶς ἂν ὑγιῶς καὶ ἀθόλως ἐπιμελοῖτο τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀγάπης, ἐκείνων μὴ πληρῶν τὴν ἀγάπην, δι' ὧν ἐπιμελεῖται ταύτης τούτων; τὸν γὰρ οὕτως ἔχοντα, καὶ μὴ τὴν ψυχὴν ὅλην ἀποδόντα θεῷ, μηδὲ πρὸς τὴν ἐκείνου κεκωνωμένον²⁾ ἀγάπην εὐρῶν ἐξώπλισμένον ὁ τῆς κακίας τεχνίτης χειροῦται ῥαδίως λογισμοῖς πονηραῖς ὑποσκελίζων, νῦν μὲν βαρῆα φαίνεσθαι ποιῶν τὰ τῆς γραφῆς ἐπιτάγματα καὶ ἐπαχθῆ τὴν εἰς τοὺς ἀδελφούς θεραπείαν, νῦν δὲ ἐπαίρων εἰς ἀλαζονεῖαν ἢ τύφον³⁾ ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰς τοὺς ὁμοδόλους⁴⁾ διακονίας, καὶ πείθων αὐτόν, ὡς, ὅτι ἐπλήρωσε τὰς ἐντολὰς τοῦ κυρίου, καὶ ἔστι μέγας ἐν οὐρανοῖς. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο ἀδίκημα· δεῖ γὰρ τὸν εἴησον καὶ σπουδαῖον δούλον τῷ δεσπότῃ πιστεύειν τῆς εὐνοίας τὴν κρίσιν, ἀλλὰ μὴ αὐτόν⁵⁾ ἀντὶ τοῦ δεσπότου δικαστὴν καὶ ἐπαινέτην τῆς αὐτοῦ⁶⁾ γενέσθαι πολιτείας. εἰ γὰρ αὐτὸς γένοιτο κριτῆς, τὸν ἀληθινὸν παρωσάμενος, οὐδὲ τὸν μισθὸν ἐκεῖθεν ἔξει, πρὸ τῆς ἐκείνου κρίσεως ἑαυτοῦ⁷⁾ τοῖς ἐπαίνοις καὶ τῇ οἰήσει ἀποπληρώσας. δεῖ γὰρ κατὰ τὸ λόγιον Παύλου τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ συμμαρτυρεῖν τῷ πνεύματι ἡμῶν, ἀλλὰ μὴ τῇ ἡμετέρᾳ κρίσει τὰ ἡμέτερα δοκιμάζεσθαι· οὐ γὰρ, φησὶν, ὁ ἑαυτὸν συνιστῶν ἔσται⁸⁾ δόκιμος, ἀλλ' ὃν ὁ κύριος συνίστησιν· ὁ δὲ μὴ ἀναμένων, ἀλλὰ φθάνων τὴν ἐκείνου κρίσιν, εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἐκπίπτει δόξας, τιμὴν ἑαυτῷ τὴν παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἐκ τῶν ἰδίων πόνων πραγματευόμενος, καὶ ποιῶν τὸ τῶν ἀπίστων· ἄπιστος γὰρ ὁ τὰς ἀνθρωπίνας ἀντὶ τῶν οὐρανίων θηρεύων τιμᾶς· ὡς αὐτὸς πού⁹⁾ φησὶν ὁ κύριος· πῶς δύνασθε ὑμεῖς πιστεύειν, δόξαν παρὰ ἀλλήλων¹⁰⁾ λαμβάνοντες, καὶ τὴν δόξαν τὴν παρὰ τοῦ μόνου θεοῦ οὐ ζητεῖτε; τισὶν¹¹⁾ οὖν εἰοικέναι μοι¹²⁾ δοκοῦσιν, οἷ¹³⁾ τοῦ ποταμίου καὶ τῆς παροψίδος τὸ ἐκτὸς περικαθαίρουσιν, ἐντὸς δὲ μεστοῖς παντοίας οὔσι¹⁴⁾ κακίας. D ὁρᾶτε οὖν, μὴ τι πάθοιτε τοιοῦτο, ἀλλὰ ἄνω δόντες τὰς ψυχὰς, καὶ μίαν ἔχοντες φροντίδα τοῦ ἀρεῖσαι τῷ κυρίῳ, καὶ μηδέποτε τῆς τῶν οὐρανῶν ἐκπίπτειν μνήμης, μηδὲ¹⁵⁾ δεῖξασθαι τὰς τοῦ βίου τούτου τιμᾶς, οὕτω τρέχετε, κρύπτοντες τῷ λόγῳ τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Corr., cod. ἐξερευνήσεις. — ²⁾ Ex conii., cod. κεκωνωμένον. An praeferes κεκονισμένον, vel κεκνημένον? — ³⁾ Cod. τύφονν, — ⁴⁾ Emend., cod. ὁμοδόλους. — ⁵⁾ Emend., cod. αὐτήν. — ⁶⁾ Cod. αὐτοῦ. — ⁷⁾ Cod. ἑαυτῶ. — ⁸⁾ Sic cod., non ἐστί. — ⁹⁾ Corr., cod. αὐτό σπου. — ¹⁰⁾ Sic in cod. sine apostropho, ut passim. — ¹¹⁾ Cod. τισιν. — ¹²⁾ Ex conii., cod. εἰοικεν ἔμοι. — ¹³⁾ Cod. οἷ. — ¹⁴⁾ Cor., cod. οὔσης. — ¹⁵⁾ Ex conii cod. μὴ.

NOTAE.

(1) Rom. VIII, 16.
(2) II Cor. X, 18.

(3) Joh. V, 44.
(4) Math. XXIII, 25.

ἀγῶνας, ὅπως μικρὸν εὐρῶν ὁ τὰς ἐκ τῆς γῆς τιμὰς ὑποβάλλων, καὶ ἐντεῦθεν ἀρπάσας ὑμῶν τὸν νοῦν, ἐκ τῆς τῶν ἀληθινῶν ἀσχολίας ἐπὶ τὰ μάταια καὶ πλάνης μεστὰ καταβάλλῃ¹⁾. μὴ εὐρῶν δὲ καιρὸν ὄλως μὴδὲ παρεῖσθυσιν, εἰς τὸ δελεᾶσαι τοὺς ἄνω ταῖς ψυχαῖς διατριβόντας ἀπόλωλε²⁾ καὶ κεῖται νεκρὸς· θάνατος γὰρ διαβόλου τὸ ἀπρακτὸν ἔχειν καὶ ἀνευέργητον τὴν κακίαν· ἀγάπης οὖν ἐν ὑμῖν παρουσίας τοῦ θεοῦ ἀνάγκη καὶ τὰ λοιπὰ ταύτῃ συνέπεσθαι, τὸ φιλάδελφον, τὸ πρᾶον, τὸ ἀνυπόκριτον, τὸ περὶ τὰς εὐχὰς διαρκὲς καὶ σπουδαῖον, καὶ ἀπλῶς πᾶσαν ἀρετήν. ὡς οὖν μεγάλου τοῦ κτήματος ὄντος μεγάλων καὶ πόνων δεῖ περὶ τὴν κτῆσιν, οὐ πρὸς εὐδειξιν ἀνθρώπων χινομένων, ἀλλ' εἰς τὸ ἀρέσαι τῷ κυρίῳ τῷ τὰ κρυπτὰ εἰδῶτι, πρὸς ὃν δεῖ βλέπειν ἄει, καὶ τὸ ἔνδον τῆς ψυχῆς διερευνᾶν, καὶ περὶφράσσειν τοῖς τῆς εὐσεβείας λογισμοῖς, ὅπως μὴ παρεῖσθυσιν εὐρη τινὰ μὴδὲ χώραν ἐπιβουλῆς ὁ ἀντίδικος, γυμνάζειν δὲ καὶ προσάγειν πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ διάγνωσιν τὰ ἡσθενηκῆτα τῆς ψυχῆς μέλη· γυμνάζειν δὲ αὐτὴν οἶδεν ὁ τῷ θεῷ ἐπόμενος³⁾ νοῦς καὶ συνοικίζων ἑαυτῷ πᾶσαν τὴν ψυχὴν πρὸς ἐκεῖνον ἐκ τῆς πρὸς θεὸν ἀγάπης, καὶ τῶν κρυπτῶν τῆς ἀρετῆς ἐννοιῶν καὶ ἔργων ἐντολῆς ἰώμενος τὸ σαθρὸν καὶ συνᾶπτων τῷ δυνατῷ. ἐπεὶ οὖν μία ἐστὶ φρουρὰ καὶ θεραπεία ψυχῆς, τὸ μεμνησθαι ἐν πόθῳ θεοῦ, καὶ ἄει τῶν ἀγαθῶν ἔχασθαι ἐννοιῶν, μὴ ἀποστῶμεν τῆς τοιαύτης σπουδῆς, ἥτε ἐσθίοντες, ἥτε πίνοντες, ἥτε ἡρεμοῦντες, ἥτε ποιοῦντες τι, ἢ φθεγγόμενοι, ὅπως πάντα τὰ παρ' ἡμῖν εἰς τὴν τοῦ θεοῦ συντελεῖν δόξαν, καὶ μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν αὐτῶν, μὴδὲ ἔχη⁴⁾ τινὰ ῥύπον ἢ κηλῖδα ἡμῶν ὁ βίος ἐκ τῆς τοῦ πονηροῦ ἐπιβουλῆς καὶ ἄλλως⁵⁾ δὲ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν θεὸν εὐκολος καὶ ἡδύς τῶν ἐντολῶν ὁ πόνος, ἐλαφρὸν καὶ ἐπέραστον ἡμῖν τὸν ἀγῶνα τῆς πρὸς ἐκεῖνον ποιούσης ἀγάπης. διὰ τοῦτο καὶ ὁ πονηρὸς πάντα ἀγωνίζεται τρόπον, ἐκβαλεῖν τὸν τοῦ κυρίου φόβον ἀπὸ τῶν ψυχῶν, καὶ διαλυῖν τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην ἡθοναῖς παρανόμοις καὶ τερπνοῖς ἀγκίστροις, φιλονεικῶν, ὅπως γυμνήν τῶν πνευματικῶν ὀπλῶν⁶⁾ καὶ ἄφρουρον λαβῶν τὴν ψυχὴν, τοὺς πόνους ἡμῶν διαφθείρῃ, τὴν ἐκ τῆς γῆς ἡμῖν δόξαν ἐπεισάγων τῇ οὐρανίῳ, καὶ ἐπιβολῶν τὰ ὄντως καλὰ τοῖς δοκοῦσιν εἶναι καλοῖς τῇ τῶν ἀπατωμένων φαντασίᾳ. δεινὸς γὰρ ἐστὶ καὶ, ῥαθυμοῦντας εἰ⁷⁾ εὐρη τοὺς φύλακας, κλέψαι καιρὸν, καὶ ἐπεισελθεῖν τοῖς τῆς ἀρετῆς πόνους, καὶ συγκατασπείρειν τῷ σίτῳ τὰ ἑαυτοῦ ζιζάνια, λοιδορίαν λέγων καὶ τυφον καὶ κενοδοξίαν καὶ τιμῆς ἐπιθυμίαν καὶ ἔριον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας δημιουργήματα. δεῖ οὖν ἐγρηγορέναι καὶ τηρεῖν πάντοθεν τὸν ἐχθρόν, ὅπως, κἂν προσβάλλῃ τινὰ μηχανὴν ὑπ' ἀναισχυντίας, πρὶν ἀφασθαι τῆς ψυχῆς, ἀποκρούσασθαι. μνημονεύετε δὲ μοι συνεχῶς κἀκεῖνων, ὅτι Ἄβελ μὲν προσέφερε τῷ θεῷ θυσίαν ἀπὸ πρωτοτόκων προβάτων καὶ στεᾶτων,

A Quodsi amor Dei vobis inest, necesse est et cetera illum, consequi amorem fraternum, mansuetudinem, sinceritatem, in oratione perseverantiam, et zelum, et omnino omnem virtutem. Sed quum magnus sit thesaurus, magni etiam sint labores necesse est ad eum adipiscendum, qui non ad ostentationem apud homines fiant, sed ut placeamus Domino qui novit abscondita, quem semper respicere debemus, et interiora animi scrutari, pietatisque munire cogitationibus, ne introitum inveniat neque locum insidiarum adversarius, exercere vero et ducere ad boni et mali cognitionem morbida animae membra. Exercere autem eam scit Deum sequens mens et totam animam sibi copulans ad illum ex Dei amore, et occultis virtutis cogitationibus mandatorumque operibus putridum sanans et quantum licet conjungens. Quum autem una sit custodia et cura animae, Dei scilicet cum desiderio recordari, et semper bonis cogitationibus inhaerere, ne excidamus tali zelo, sive edentes, sive bibentes, sive otiosi, si agentes aliquid, sive loquentes, ut omnia, quae facimus, in Dei laudem cedant, non in nostram ipsorum, neque quid sordidum vel immunditiae vita nostra ex diaboli insidiis trahat. Praeterea Deum diligentibus facilis et suavis mandatorum labor, quum leve et amabile nobis certamen reddat illius amor. Quare etiam diabolus omni modo nititur, ut timorem Domini e cordibus evellat, et amorem erga illum illicitis voluptatibus suavibusque hamis dissolvat, contenditque, ut, cum animam nudam spiritualibus armis et incustoditam deprehenderit, nostros labores perdat, terrenam nobis gloriam pro coelesti suggerens, et obscurans quae vere pulchra **213** sunt, iis quae polchra esse videntur imaginatiuni deceptorum. Terribilis enim est et, negligentes si invenerit custodes, in opportunitate arripienda et virtutis laboribus irrepando, et tritico sua zizania interserendo, maledictum scilicet et superbiam et inanem gloriam et honoris cupidinem et contentionem et cetera malitiae facinora. Oportet igitur vigilem esse et undique custodire inimicum, ut, etiamsi machinam quandam impudenter adhibeat, priusquam animam capiat, eum propulsemus. Memenote vero mihi etiam semper, quod Abel Deo sacrificium de primitiis ovium et adipum obtulit, Cain vero de fructibus terrae, sed non de primitiis fructuum. *Et respexit, inquit, Deus ad sacrificia Abel, ad munera Cain autem non respexit* (1). Quae igitur historiae utilitas? Discitur, quam beneplacens Deo omne sit, quod cum timore et fide fit, neque vero id quod sumptuose sine amore perficitur. Nec aliter Abraham a Melchisedech benedictionem accepit, nisi etiam primitias et opima offerens sacerdoti

VARIAE LECTIONES.

1) Cod. καταβάλλῃ. — 2) Cod. ἀπόλωλε. — 3) Cod. ἐπόμενος. — 4) Corr., cod. ἔχειν. — 5) Emend., cod. ἄλλος. — 6) Cod. ὀπλῶν — 7) εἰ om. librarius, sed. m. corr. supra adscr. οἱ.

NOTAE.

(1) Genes. IV, 4.

Dei (1) ; opima autem dicit et primitias substantiarum ipsam animam et ipsam mentem, imperans nobis, ne pusillanimitate immolemus Deo laudes et preces, neque obvia quaeque Domino offeramus, sed quod optimum est animae, immo potius ipsam totam tradere cum omni amore et alacritate, ut semper nutriti Spiritus gratia, et virtutem, quae ex Christo est, assumentes expedite curramus cursum salutis, eumque facilem et suavem reddamus, cursum scilicet iustitiae, opitulante nobis Deo ad laborum studium, et perficiente per nos iustitiae opera. *πρεπῶς θύειν τῷ θεῷ τὰς αἰνέσεις καὶ τὰς εὐχάς, καίριον τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ αὐτὴν ὅλην ἀνατιθέναι φόμενοι τῇ τοῦ πνεύματος χάριτι καὶ δυνάμει τὴν ἐκ τὸν σωτηρίου ἁ) δρόμον, κοῦφον καὶ ἡδύνην ποιοῦντες, τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν τῶν πόνων σπουδὴν, καὶ ἀποτελοῦντος*

Et haec quidem hactenus. De virtutis autem partibus, quaenam melior sit existimanda et prae ceteris expetenda, quaenam post eam secunda, et ceterae deinceps singulae, dici nequit. **214** Nam pari honore inter se sunt, et invicem studiosos ad fastigium ducunt. Etenim simplicitas ad obedientiam perducit, obedientia ad fidem, fides ad spem, spes ad ministrationem, et haec ad humilitatem ; a qua mansuetudo excipiens ad gaudium perducit, gaudium ad caritatem, caritas ad orationem, et ita mutuo devinctae et devincientes eum, quae eas possidet, ad ipsum perducunt rei desideratae fastigium : sicut e contrario nequitia suos amicos per proprias ipsius partes ad extremam malitiam deducit. Oportet autem vos magis orationi operam navare. Siquidem ea dux quaedam est in choro virtutum. Per quam et ceteras virtutes a Deo petimus, ut communio atque coniunctio existat, per mysticam sanctitatem et spiritualem quandam operationem et ineffabilem dispositionem. eius qui in orationem incumbit. Spiritus enim inde ducem et militiae socium assumens incenditur ad Divini amorem, et ardet desiderio, fastidium orationis non inveniens, sed semper ad amorem boni inflammatus et animam alacritate refrigerans, sicut dictum est : *Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitient* (2), et alibi : *Dedisti laetitiam in corde meo* (3), et Dominus : *Regnum coelorum intra vos est* (4). Quodnam regnum dicit intra nos esse, nisi omnino illam desuper per Spiritum infusam animabus laetitiam ? Haec enim est ut illud et exemplum et pignus aeterni gaudii, quo sanctorum animae in venturo saeculo perfruuntur. Consolatur igitur nos Dominus per operationem Spiritus in omni tribulatione nostra, ut salvet nos, et de spiritualibus bonis et ipsius charismatis nobis communicet. *Qui enim, inquit,*

A *Καὶν δὲ ἀπὸ καρπῶν τῆς γῆς, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων καρπῶν. καὶ ἐπεὶ δὲ, φησί, ὁ θεὸς ἐπὶ ταῖς θυσίαις τοῦ Ἀβελ, ἐπὶ δὲ τοῖς δώροις τοῦ Κάιν οὐ προσέσχε· τί τοίνυν τῆς ἱστορίας τὸ κέρδος; ὅτι ἐστὶ μαθεῖν, ὡς εὐάρεστον τῷ θεῷ πάντοτε [τὸ] ¹⁾ μετὰ φόβου καὶ πίστεως, οὐ τὸ πολυτελῶς ἀνευ ἀγάπης γινόμενον. οὐδὲ Ἀβραάμ παρὰ τοῦ Μελχισεδεκ ἄλλως ἐδέξατο τὴν εὐλογίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαρχὰς καὶ τὰ καίρια προσενέγκας τῷ ἱερεῖ τοῦ θεοῦ· τὰ καίρια δὲ λέγει καὶ τὰ ἀκροθίνια τῶν ὑπαρχόντων αὐτῆν τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν αὐτὸν, κελεύων ²⁾ ἡμῖν, μὴ μικρομηδὲ ³⁾ τὰ τυχόντα τῷ δεσπότῃ προσάγειν, ἀλλ' εἴ τι μετὰ πάσης ἀγάπης καὶ προθυμίας, ὅπως αἰεὶ τρεπόμενοι τοῦ Χριστοῦ προσλαμβάνοντες, τρέχωμεν ⁴⁾ ῥαδίως τὴν ὑπὲρ τῆς δικαιοσύνης, συναπιλαμβάνοντες ἡμῖν δι' ἡμῶν τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα.*

D *Καὶ ταῦτα μὲν μέχρι τούτου· περὶ δὲ τῶν τῆς ἀρετῆς μερῶν, ποῖον δεῖ κρεῖττον ἠγεῖσθαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπιτηδεύειν, ποῖον δὲ τούτου δεύτερον, καὶ τὰ ἄλλα ἐφεξῆς καθ' ἕκαστου, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ἀλλήλων γὰρ ὁμοτίμως ἔχονται, καὶ δι' ἀλλήλων ἐπὶ τὴν κορυφὴν τοὺς χρωμένους ἀνάγουσιν. ἡ μὲν γὰρ ἀπλότης τῇ ὑπακοῇ παραδίδωσιν, ἡ δὲ ὑπακοὴ τῇ πίστει, αὕτη ⁵⁾ δὲ τῇ ἐλπίδι, καὶ ἡ ἐλπίς τῇ διακονίᾳ, κάκεινη τῇ ταπεινότητι, παρὰ δὲ ταύτης ἡ πραότης παραλαμβάνουσα τῇ χαρᾷ προσάγει, ἡ δὲ χαρὰ τῇ ἀγάπῃ, καὶ ἡ ἀγάπη τῇ εὐχῇ, καὶ οὕτως ἀλλήλων ἐξηρητημέναι καὶ ἐξαοτήσασαι τὸν ἐχόμενον, ἐπ' αὐτὴν ἀνάγουσι τοῦ ποθευμένου τὴν κορυφὴν· καθάπερ ἀπ' ἐναντίων ἢ πονηρίᾳ τοὺς ἑαυτῆς φίλους διὰ τῶν οἰκείων αὐτῆς μερῶν ἐπὶ τὴν ἐσχάτην κατὰ ἀγίαν κακίαν. δεῖ δὲ ὑμᾶς πλέον τῇ εὐχῇ προσκαρτερεῖν. οἷον γὰρ κορυφαῖός τις τῷ χορῷ τῶν ἀρετῶν αὕτη τυγχάνει· δι' ἧς καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετὰς αἰτούμεθα παρὰ τοῦ θεοῦ, ὡς κοινωνεῖ καὶ συνάπτεται δι' ἀγιότητος μυστικῆς καὶ πνευματικῆς τινος ἐνεργείας καὶ διαθέσεως ἀρρήτου ὁ τῇ εὐχῇ προσκαρτερῶν. τὸ γὰρ πνεῦμα λαβὼν ἐντεῦθεν ὁδηγὸν καὶ σύμμαχον φλέγεται πρὸς τὴν τοῦ κυρίου ἀγάπην, καὶ ζεεὶ τῷ πόθῳ, κόρον τῆς εὐχῆς οὐχ εὐρίσκων, ἀλλ' αἰεὶ πρὸς τὸν ἔρωτα τοῦ ἀγαθοῦ ἐκκαίόμενος, καὶ ἄρδων τῇ προθυμίᾳ τὴν ψυχὴν, καθὼς εἴρηται· οἱ τρώγοντές με ἔτι πεινάσουσι, καὶ οἱ πίνοντές ⁷⁾ με ἔτι διψήσουσι· καὶ ἀλλαχοῦ· ἔδωκας εὐφροσύνην εἰς τὴν καρδίαν μου. καὶ ὁ κύριος· ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν. τίνα δὲ λέγει βασιλείαν ἐντὸς ἡμῶν εἶναι, ἢ πάντως τὴν ἀνωθεν διὰ τοῦ πνεύματος ἐγγνωμένην ταῖς ψυχαῖς εὐφροσύνην; αὕτη γὰρ ἐστὶν οἴου ἐκεῖνω ⁸⁾ καὶ δεῖγμα καὶ ἀρράβων τῆς αἰωνίου χαρᾶς, ἧς ἀπολαμβάνουσιν αἱ τῶν ἁγίων ἐν τῷ προσδοκωμένῳ αἰῶνι ψυχαί. παρακαλεῖ οὖν ἡμᾶς ὁ κύριος διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει*

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ τὸ om. cod., addidi ex con. — ²⁾ Corr. cod. κελεύειν. — ³⁾ Corr., cod. Ἐπὶ δὲ. — ⁴⁾ Corr., cod. τρέχωμεν. — ⁵⁾ Corr., cod. σωτηρίου. — ⁶⁾ Corr., cod. αὕτη. — ⁷⁾ Corr., cod. πίνοντες. — ⁸⁾ Sic cod. —

NOTAE.

(1) Genes. XIV, 18.
(2) Eccli. XXIV, 29.

(3) Psalm. IV, 7.
(4) Luc. XVII, 21.

ἡμῶν, εἰς τὸ σῶσαι καὶ μεταδοῦναι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἑαυτοῦ χαρισμάτων· ὁ παρακαλῶν γάρ, φησὶν, ἡμᾶς ἐπὶ πάσῃ τῇ ἀληθείᾳ ἡμῶν, εἰς τὸ δύνασθαι ἡμᾶς παρακαλεῖν τοὺς ἐν πάσῃ θλίψει· καὶ ἡ καρδιά μου καὶ ἡ σὰρξ μου ἠγαλλιάσαντο ἐπὶ θεόν· ξῶντα· καὶ ὡσεὶ ¹⁾ στέατος καὶ πιότητος ἐκπλησθεῖν ²⁾ ἡ ψυχὴ μου· ταῦτα δι' αἰνιγμάτων παραδηλοῖ.

Ἐπειδὴ τοίνυν δέδεικται, τίς ὁ τῆς εὐσεβείας σκοπός, ὃν χρὴ προκεῖσθαι τοῖς τὸν θεοφιλῆ βίον ζῆν αἰρουμένοις, ὅς ἐστι ψυχῆς καθαρισμὸς καὶ τοῦ πνεύματος δι' ἔργων ἀγαθῶν προτροπῆς ἐνοίκησις, ἕκαστος ὑμῶν κατὰ τὸν ὑπαχθέντα σκοπὸν παράσκευάσας τὴν ψυχὴν, καὶ μέγιστον θεοῦ ποιήσας ἔρωτα ³⁾, οὕτως ἀποδότω ἑαυτὸν ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, μεμνημένοι τοῦ παρακαλοῦντος τὸ ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, καὶ τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντες καὶ ταῖς τοῦ κυρίου ἐπαγγελίαις, ἐν ἧ ⁴⁾ φησὶ· πᾶσῃ μᾶλλον ποιήσῃ τὴν ἐκδίχῃσιν ὁ θεὸς τῶν βρώτων πρὸς αὐτὸν νυκτὸς καὶ ἡμέρας· ἔλεγε γάρ, φησὶ, καὶ παραβολὴν πρὸς τὸ δεῖν πάντοτε εὐχεσθαι καὶ μὴ ἐκκαχεῖν· ὅτι δὲ ἡ περὶ τὴν εὐχὴν σπουδὴ μεγάλη χαρίζεται, καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ταῖς ψυχαῖς ἐνοικίξει, δηλοῖ σαφῶς, δι' ὧν προτρέπει ἡμᾶς ὁ ἀπόστολος λέγων· διὰ πάσης προσευχῆς καὶ δεήσεως προσευχόμενος ἐν παντὶ καιρῷ ἐν πνεύματι, καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο ἀγρυπνοῦντες ἐν πάσῃ προσκαρτερήσει καὶ δεήσει· ὅστις ⁵⁾ τῶν ἀδελφῶν τούτων ⁶⁾ τῷ μέρει αὐτῆς ⁷⁾ ἑαυτὸν ἀποδίδωσι, τῷ τῆς εὐχῆς λόγῳ, καλὸν θησαυρὸν περιέπει καὶ ἔραστοῦ μεγίστου ⁸⁾ κτήματος ⁹⁾ μόνον συντόνω καὶ ὀρθῇ συνειδήσει, μηδαμοῦ κατὰ τὴν διάνοιαν ἐκουσίως περιπλανώμενος, μηδὲ ὡσπερ ἀκούσιον ἀποδιδούς ¹⁰⁾ ὑπ' ἀνάγκης χρέος, ἀλλ' ἔρωτα καὶ πόθον ἀποπληρῶν τῆς ψυχῆς, καὶ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς παραμονῆς καρποὺς πᾶσιν ἐπιδεικνύς· χρὴ δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς διδόναι τῷ τοιούτῳ καιρῷ, καὶ συγχαίρειν τῇ παραμονῇ τῆς προσευχῆς, ὅπως καὶ αὐτοὶ μετάσχῃσι τῶν ἀγαθῶν καρπῶν, ἅτε δὴ κοινωνοὶ τοῦ τοιούτου βίου τῷ συνήδασθαι γεγονότες ¹¹⁾. δώσει δὲ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος τοῖς αἰτοῦσιν, ὅπως εὐχεσθαι δεῖ, κατὰ τὸ εἰρημένον· ὁ δὲ ιδούς εὐχὴν τῷ εὐχομένῳ, δεῖ οὖν αἰτεῖν καὶ εἰδέναι, ὡς κρεῖττον τῇ εὐχῇ προσκαρτεροῦντα, πράγματι τοσοῦτω, μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ πάσης δυνάμειως ἐναθλεῖν τῷ ἀγῶνι· τὰ γὰρ μεγάλα ἄθλα μεγάλων δεῖται καὶ πόνων, ἐπειδὴ μάλιστα ἡ κακία τοῖς τοιούτοις ἐφεδρεύει πανταχόθεν, περιεργαζομένη καὶ περιτρέχουσα καὶ ζητούσα περιτρέψαι τὴν σπουδὴν· ἐκεῖθεν ὕπνος καὶ βάρησις σώματος, καὶ ψυχῆς μαλακία, ἀκηδία, ὀλι-

A consolatur nos in omni veritate nostra, ut possimus et ipsi consolarie eos, qui in omni pressura sunt (1). Et: Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum (2). Et: sicut adipe et 215 pinguedine repleatur anima mea (3). Haec omnia laetitiam et consolationem ex Spiritu per aenigmata indicant.

πάντα τὴν ἐκ τοῦ πνεύματος εὐφροσύνην καὶ παράκλησιν

B Quum igitur demonstratum sit, quis sit pietatis finis, quem proponere sibi debent vitam Deo placentem eligentes qui est animae purgatio et Spiritus per exhortationem ad bona opera inhabitatio, unusquisque vestrum ad propositum finem animum praeparet, et Dei amorem summum reddens, ita se dedat orationibus et ieiuniis secundum eius voluntatem, memores eius qui hortatur, ut sine intermissione oremus et in orationem incumbentes et in Domini promissa, ubi: quanto magis, inquit, faciet vindictam Deus clamantium ad se die ac nocte (4). Dicebat autem, inquit, parabolam, quoniam oportet semper orare et non deficere (5). Quod vero orationis zelus magna largitur, et, ipse Spiritus animis ut inhabitet, facit, aperte ostendunt ea, quibus Apostolus nos exhortatur dicens: per omnem orationem et obsecrationem orantes omni tempore in Spiritu et in ipso vigilantes in omni instantia et observatione (6). Quisquis e fratribus huic parti, orationis scilicet, se dedit, pulchrum thesaurum tractat, qui est amatoris maximae possessionis tantummodo firma ac recta conscientia, nusquam in mente voluntarie circumvagans, neque quasi invitum debitum necessario solvens, sed amorem et desiderium animi explens, bonosque perseverantiae fructus omnibus ostendens. Oportet autem et ceteros tali dare tempus, et congaudere perseverantiae in oratione, ut et ipsi bonorum fructuum participes fiant, utpote consortes talis vitae facti congaudendo. Dabit vero et ipse Dominus petentibus, quo modo oporteat orare, secundum quod 216 dictum est: quidam petitionem petenti (7). Debemus igitur petere et scire, quanto melius is, qui in orationem incumbit negotium tantum, cum magna sollicitudine et omni virtute certamen sustineat; magna enim certamina magnos etiam postulant labores, quoniam maxime malitia talibus undique insidiatur, curiose agens, circumiens et sollicitudinem demere tentans; inde somnus et gravitas corporis et animae molli- ties, acedia, incuria, inconstantia, et ceterae malitiae passiones et operationes, quibus occiditur anima ex parte rapta et ad ipsius inimicum trans-

VARIAE LECTIONES.

- 1) Corr., cod. ὡς ἐκ. — 2) Corr., cod. ἐμπλησθήη. — 3) Corr., cod. μεγίστην θεοῦ ποιήσας ἔρωτος. — 4) Sic cod. — 5) Cod. ὡς τίς. — 6) Emend., cod. τούτων. — 7) Emend., cod. τῆς. — 8) Corr., cod. μεγίτου. — 9) Coni., cod. Στήματος. — 10) Corr., cod. ἀποδίδως. — 11) Emend., cod. γεγονότ.

NOTAE.

- (1) II Cor. I, 4.
(2) Psalm. LXXXIII, 2.
(3) Psalm. LXII, 6.
(4) Luc. XVIII, 7.

- (5) Ibid. XVIII, 1.
(6) Eph. VI, 18.
(7) Psalm. CV, 15.

fuga. Oportet igitur in oratione, ut sapientem gubernatorem, collocare animum, nec unquam mentem turbationibus maligni spiritus praebere, neque illius fluctibus circumferri, sed rectis oculis ad portum coelestem respicere et animam integram reddere Deo, qui eam ipsi congregavit et repetit. Neque enim in genua procumbere, et in modum eorum qui iacent in oratione extendi, consentaneum est Scripturae et beneplacitum, mente procul a Deo vagante, verum omnem cogitationum negligentiam et injustum sensum expostulare, totamque cum corpore animam orationi tradere. Atqui etiam praepositi debent tali opitulari, et cum omni sollicitudine et correptione nutrire orantis ad propositum fervorem, et diligenter illius animam purgare. Eorum enim, qui ita se habent, fructus virtutum quum infirmis ostenditur, non solum ei, qui iam profecit, sed etiam parvulis et doctrina indigentibus fit utilis, consolans eos et ad imitationem excitans eorum, quae vident. Fructus autem sinceræ orationis sunt simplicitas, dilectio, humilitas, fortitudo, innocentia, et quae sunt eiusmodi, quos ante coelestes fructus per hanc vitam solliciti in oratione hominis labor hic germinat. Talibus oratio ornatur fructibus. Quibus carens inanem suscipit laborem.

217 Nec solum oratio, sed etiam omnis philosophiae via, e tali germine nata, vere iustitiae est via et ad rectum perducit finem. Illis autem qui spoliatus est, ei vanum nomen relinquitur, et stultarum virginum similis est, quibus tempore necessitatis non aderat oleum in thalamo (1). Non enim habebant in animis lumen, virtutis fructum, neque lucernam Spiritus in mente. Quare et stultas merito vocavit eas Scriptura, deficiente earum virtute, priusquam veniret sponsus, et propterea miseram thalamo superno exclusit. Non enim in ipsis studium virginitatis reputavit, quum operatio Spiritus ipsis deesset. Et valde merito. Etenim quae utilitas vitis cultae, si fructus desunt, propter quos laborem subit agricola? Quae utilitas ieiunii et orationis et vigiliarum, si pax deest et dilectio et ceteri gratiae Spiritus fructus, quos sanctus enumerat Apostolus? Omnem enim sustinet laborem propter ea amator supernae patriae, quibus Spiritus attrahitur. Et gratiae, quae inde nascitur, particeps factus fructum affert et cum gaudio fruitur cultura agri, quam in humilitate sua et studio operum Spiritus coluit gratia. Oportet igitur labores orationis et ieiunii et ceterorum operum cum multo gaudio et bona spe subire, flores vero laborum et fructus credere Spiritus esse operationes. Quae si quis sibi adscribat et omnia suis laboribus attribuat, pro immarcescibilibus fru-

A γωρία, ἀνυπομονησία, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς κακίας πάθη καὶ ἐνεργήματα, δι' ἃ ἀπόλλυται ἡ ψυχὴ κατὰ μέρος ἀρπαζομένη καὶ αὐτοματοῦσα πρὸς τὸν ἐχθρὸν ἑαυτῆς· χρὴ οὖν ἐφεστάναι τῇ προσευχῇ, καθάπερ σοφὸν κυβερνήτην, τὸν λογισμὸν, μηδαμοῦ τὴν διάνοιαν ἐνδιδόντα πρὸς τὰς τοῦ πονηροῦ πνεύματος ταραχάς, μηδὲ τοῖς ἐκείνου κύμασι συμπεριφερόμενον, ἀλλ' εὐθὺ βλέποντα πρὸς τὸν ἄνω λιμένα, καὶ ψυχὴν ἀκέραιον ¹⁾ ἀποδιδόντα τῷ πιστεύσαντι καὶ ἀπαιτοῦντι θεῷ· οὐ γὰρ τὸ πεσεῖν ἐπὶ γόγγυ καὶ σχήματι τῶν δι' εὐχὴν κειμένων ἐκτετάσθαι σπουδαῖον τῇ γραφῇ καὶ ²⁾ εὐάρεστον, τῆς διανοίας ἔξω τοῦ θεοῦ πλανωμένης ³⁾, ἀλλὰ τὸ πᾶσαν ἐκκαλοῦντα τῶν λογισμῶν ῥαθυμίαν τε καὶ ἄδικον ἔννοιαν, ὅλην μετὰ τοῦ σώματος ἀποδοῦναι τὴν ψυχὴν ταῖς εὐχαῖς. καὶ τοὺς προσετώτας δὲ χρὴ συναυτιλαμβάνειν τῷ τοιοῦτῳ, καὶ διὰ πάσης σπουδῆς καὶ νοουθεσίας τρέφειν τὴν περὶ τὸ προκείμενον τοῦ εὐχομένου ἐπιθυμίαν, καὶ καθαίρειν ἀκριβῶς τὴν τούτου ψυχὴν· τῶν γὰρ οὕτως ἐχομένων ὁ καρπὸς τῶν ἀρετῶν τοῖς νοσοῦσιν ἐπιδεικνύμενος οὐ τῷ προκόψαντι μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐτι νηπίοις καὶ δεομένοις διδασκαλίας χρησιμὸς γίνεται ⁴⁾, παρακαλῶν αὐτοὺς καὶ προτρέπων εἰς μίμησιν, ὧν ὄρωσι. καρποὶ δὲ εἰλικρινοῦς εὐχῆς ἀπλότης, ἀγάπης, ταπεινοφροσύνης, καρτερίας, ἀκακίας, καὶ τὰ τοιαῦτα, ἃ πρὸ τῶν αἰωνίων καρπῶν παρὰ τὸν βίον ὁ τοῦ σπουδαίου περὶ τὴν εὐχὴν πόνος ἐνταῦθα βλαστάνει. τούτοις εὐχὴ καλλωπίζεται ⁵⁾ τοῖς καρποῖς· ἀποροῦσα δὲ τούτων μάταιον ἔχει τὸν πόνον. καὶ οὐκ εὐχὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσα φιλοσοφίας ὁδός, τοιαύτην μὲν ἔχουσα τὴν βλάβστην, δικαιοσύνης οὕτως ἐστὶν ὁδός, καὶ πρὸς ὀρθὸν ἄγει τέλος· τούτων δὲ ἐστερημένῳ κενὸν ὄνομα καταλείπεται, καὶ ταῖς μωραῖς εἰσικῶς παρθένους, αἷς παρὰ τὸν καιρὸν τῆς χρείας οὐ παρῆν ἐν τῷ νυμφῶνι τὸ ἔλαιον. οὐ γὰρ εἶχον ἐν ταῖς ψυχαῖς τὸ φῶς, τὸν τῆς ἀρετῆς καρπὸν, οὐδὲ τὸν τοῦ πνεύματος ἐν τῇ διανοίᾳ λύχνον. ὅθεν καὶ μωρὰς εἰκότως ὠνόμασεν ἡ γραφή, συλησθείσης ⁶⁾ αὐτῶν τῆς ἀρετῆς πρὶν ἔλθειν τὸν νυμφίον, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἄνω νυμφῶνος τὰς ἀθλίους ἀπέκλεισεν. οὐ γὰρ ἐλογίσαστο αὐταῖς τὴν σπουδὴν τῆς παρθενίας τοῦ μὴ παρεῖναι τὴν τοῦ πνεύματος ἐνεργεῖαν. καὶ πάνυ δικαίως. τί γὰρ ὄφελος ἀμπέλου πεπονημένης, καρπῶν μὴ παρόντων, ὧν ἐνεκεν ὑπομένει τὸν πόνον ὁ γεωργός; τί κέρδος νηστείας καὶ προσευχῆς καὶ ἀγρυπνίας, εἰρήνης ἀπούσης καὶ ἀγάπης καὶ τῶν λοιπῶν τῆς τοῦ πνεύματος χάριτος καρπῶν, οὓς ὁ ἅγιος ἀπαριθμεῖται ἀπόστολος; πάντα γὰρ ὑφίσταται πόνον τούτων ἐνεκεν ὁ τῆς ἕως χώρας ἐραστής, δι' ὧν ἐφέλκεται τὸ πνεῦμα. καὶ τῆς ἐκεῖθεν μεταλαμβάνων χάριτος καρποφορεῖ καὶ ἀπολαύει μετ' εὐφροσύνης τῆς γεωργίας, ἣν ἐν τῇ ἑαυτοῦ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ἐπι-

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Emend., cod. ἀκαίριον. — ²⁾ καὶ in cod. delere studuit rec. m. — ³⁾ Emend., cod. πλανομένης. — ⁴⁾ An γενήσεται? cod. γενήται. — ⁵⁾ Emend., cod. καλλοπίζεται. — ⁶⁾ Corr., cod. σ...εσθήσης, literas υλ blattis extinctas coni. addidi.

NOTAE.

(1) Matth. XXV, 1 sqq.

μελεία τῶν ἔργων ἢ τοῦ πνεύματος ἐγνώργησε χάρις· A
 δεῖ οὖν τοὺς μὲν πόνους τῆς εὐχῆς καὶ νηστείας καὶ
 τῶν λοιπῶν ἔργων μετὰ πολλῆς ἡδονῆς καὶ ἀγαθῆς
 ἐλπίδος ὑφίστασθαι, τὰ δὲ ἄνθη τῶν πόνων, καὶ τοὺς
 καρπούς, τοῦ πνεύματος εἶναι πιστεύειν ἐνεργείας·
 εἰ γὰρ ἑαυτῶ τις λογίζοιτο ταῦτα, καὶ τὸ πᾶν ἀνα-
 θεῖη τοῖς πόνοις, ἀντὶ τῶν ἀκηράτων ἐκείνων καρπῶν
 ἀλαζονεία τῷ τοιούτῳ καὶ φρόνημά τι¹⁾ φύεται·
 ταῦτα δὲ τὰ πάθη καθάπερ τις σηπεδῶν²⁾ ταῖς τῶν
 εὐκόλων ψυχαῖς ἐμφυόμενα διαφθείρει καὶ ἀπόλλυσι
 τοὺς πόνους. τί οὖν χρὴ ποιεῖν τὸν τῷ θεῷ καὶ τῇ
 ἐκείνου ζῶντα ἐλπίδι; τοὺς μὲν ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς
 ἀγῶνας μεθ' ἡδονῆς ὑπομένειν, τὴν λύτρωσιν τῆς
 ψυχῆς ἐκ τῶν παθῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀκροτάτην³⁾
 τῶν ἀρετῶν ἀνοδὸν τῆς τελειότητος, ἐπ' ἐκείνῳ
 παρίστασθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ τῇ παρ' ἐκείνου φιλαν-
 θρωπία πιστεύειν. οὕτως γὰρ παρεσκευασμένος⁴⁾
 καὶ ἀπολαύσας τῆς, ὃ⁵⁾ πεπίστευκε, χάριτος, ἀπό-
 νως τρέχει, καταφρονῶν τῆς τοῦ ἐχθροῦ κακίας, ἅτε
 δὴ ξένος ἐκείνος καὶ λελυτρωμένος τῶν παθῶν τῇ
 τοῦ Χριστοῦ χάριτι· ὥσπερ γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ πάθη
 διὰ τῆς τῶν καλῶν ῥαθυμίας τῇ ἑαυτῶν ἐπεισάγον-
 τες⁶⁾ φύσει, καὶ διατρίβοντες ἐν αὐτοῖς μετὰ χαρᾶς,
 ἐπιτελοῦσι ῥαδίως ὥσπερ τινὰ ἐμφυτον ἡδονὴν καὶ
 οἰκείαν, καρπούμενοι πλεονεξίαν καὶ τὸν φθόνου καὶ
 τὴν πονηρίαν καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς ἀντικειμένης
 κακίας, οὕτως καὶ οἱ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀληθείας
 ἐργάται διὰ τε τῆς πίστεως καὶ τῶν τῆς ἀρετῆς πό-
 νων τὰ ὑπὲρ τὴν φύσιν αὐτῶν ἀγαθὰ παρὰ τῆς τοῦ
 πνεύματος χάριτος μεθ' ἡδονῆς ἀρρήτου καρποῦνται,
 καὶ ἀπόνως ἐπιτελοῦσι τὴν ἄδολον καὶ ἄτρεπτον C
 πίστιν, τὴν ἀμετάπτωτον εἰρήνην, τὴν ὄντως ἀγαθό-
 τητα, τὰ τε λοιπὰ πάντα, δι' ὧν ψυχὴ κρείττων
 ἑαυτῆς γινομένη καὶ τῆς τοῦ ἐχθροῦ δυνατωτέρα
 κακίας, οἰκητήριον καθαρὸν ἑαυτὴν παρέχει τῷ
 προσκυνητῷ καὶ ἀγίῳ πνεύματι, παρ' οὗ τὴν ἀθάνα-
 τον τοῦ Χριστοῦ λαβοῦσα εἰρήνην, συνάπτεται δι'
 αὐτῆς καὶ προσκολλᾶται τῷ κυρίῳ· λαβοῦσα δὲ τὴν
 τοῦ πνεύματος χάριν καὶ κολληθεῖσα τῷ θεῷ, καὶ εἰς
 ἐν πνεῦμα μετ' αὐτοῦ γενομένη, οὐ μόνον τὰ τῆς
 οἰκείας ἀρετῆς ἔργα ῥαδίως ἐπιτελεῖ, μηδὲν ἀγωνι-
 ζομένη πρὸς τὸν ἐχθρὸν τοῦ κρείττων τῆς ἐκείνου
 τυγχάνειν ἐπιβουλῆς, ἀλλὰ τὸ πάντων μείζον, τὰ
 τοῦ σωτῆρος εἰς ἑαυτὴν ἀναδέχεται πάθη, καὶ ἐν-
 τρυφᾷ τούτοις πλέον ἢ οἱ ἐρασταὶ τοῦ βίου τούτου
 ταῖς παρὰ τῶν ἀνθρώπων τιμαῖς καὶ θόξαις καὶ δυ-
 ναστείαις· χριστιανῶν γὰρ διὰ πολιτείας ἀγαθῆς
 καὶ τῆς τοῦ πνεύματος δωρεάς, εἰς τὸ τῆς νοητῆς
 ἡλικίας μέτρον, τῆς δεδομένης αὐτῆς χάριτος, προ-
 ελθόντων θόξα καὶ τρυφῆ καὶ πάσης ἡδονῆς κρείττων
 ἀπόλαυσις τὸ μισεῖσθαι διὰ Χριστόν, τὸ ἐλαύνεσθαι,
 τὸ πᾶσαν ὕβριν καὶ αἰσχύνην ὑπὲρ τῆς εἰς θεὸν πί-
 στεως ὑπομένειν· τῆς γὰρ ἐλπίδος ὅλης οὐσης τῷ

ctibus illis fastus tali et superbia quaedam gignitur.
 Tales autem passiones ut putredo quaedam in so-
 cordibus animis insita labores disperdunt et cor-
 rumpunt. Quidnam igitur facere debet is qui Deo et
 spei eius vivit? Certamina virtutis cum gaudio sus-
 tinere, purgationem animae a passionibus, et ad
 summum virtutum gradum perfectionis, **218** in
 ipso spem ponere, et illius benignitati confidere. Ita
 enim paratus et fruens ea, quam credidit, gratia,
 sine labore currit, despiciens adversarii malitiam,
 quippe quum iam sit peregrinus ille et solutus a
 passionibus gratia Christi. Sicut enim, qui iniquas
 passiones per neglectum bonorum in ipsarum natu-
 ram introducunt, et in ipsis cum delectatione ver-
 santur, facile quasi innatam et propriam voluptatem
 B in se suscipiunt, fructificantes avaritiam et invidiam
 et malitiam et ceteras partes adversariae pravitatis;
 ita et Christi et veritatis cultores per fidem et virtu-
 tis labores bona sua supernaturalia cum ineffabili
 gaudio fructificant, et sine labore sinceram et im-
 mobilem fidem perficiunt, immutabilem pacem, ve-
 ram bonitatem, et cetera omnia, quibus anima se
 ipsa melior facta, et fortior adversarii malitia, taber-
 naculum purum se ipsam exhibet adorabili et sancto
 Spiritui, a quo immortalem Christi pacem accipit,
 per quam iungitur et copulatur Domino. Accepta
 autem Spiritus gratia, et Deo coniuncta et unus
 Spiritus cum eo facta, non solum propriae virtutis
 opera facile perficit, nihil certans contra inimicum
 ut fortior fiat illius insidiis, sed, quod omnium
 maximum est, Salvatoris passiones in se ipsam
 C suscipit, et in illis magis delectatur, quam amatores
 vitae huius humanis honoribus et gloria et regnis.
 Christianis enim per bonam conversationem et do-
 num Spiritus sancti in intellectualis aetatis mensu-
 ram, gratiam, inquam, ipsis datam, pro vectis gloria et
 deliciae et omni iucunditate melior voluptas est odio
 haberi propter Christum, tundi, omnem contumeliam
 et ignominiam propter fidem in Deum sustinere.
 Quum enim spes omnis huic sit in resurrectione et
 futuris bonis posita, contumelia omnis et flagella et
219 persecutiones et ceterae passiones usque ad
 crucem omnes deliciae et requies et pignora sunt
 coelestium thesaurorum. *Beati enim estis, inquit,*
cum maledixerint vobis et persecuti vos fuerint omnes
homines et dixerint omne malum adversum vos men-
tientes, propter me; gaudete et exultate, quoniam mer-
ces vestra copiosa est in coelis (1). Et Apostolus: *Non*
solum autem, sed et gloriantes in tribulationibus (2);
 et alibi: *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus*
meis, ut inhabitet in me virtus Christi. Propter quod
placeo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in ne-
cessitatibus, in carceribus; cum enim infirmor, tunc

VARIAE LECTIONES.

¹ Cod. φρονήματι — ²) Emend., cod. τισσηπεδῶν. — ³) Emend., cod. ἀκροτάτον. — ⁴) Corr., cod. παρασκευασμένος. — ⁵) Sic. cod. — ⁶) Corr., cod. ἐπεισάγονται.

NOTAE.

(1) Math. V, 11.

(2) Rom. V, 3.

potens sum (1). Et iterum: *Sicut Dei ministri in multa patientia* (2). Haec enim gratia Spiritus totam animam occupans, et implens habitationem gaudio et virtute, dulces reddit animae Domini passiones, spe futurorum praesentis doloris sensum exstinguens. In tam excelsam igitur virtutem et honorem cooperatione Spiritus pervenire cupientes ita conversamini, omnem laborem et certamen cum gaudio subeuntes, ut digni videamini in habitatione Spiritus in nobis, et hereditate cum Christo nequaquam elati neque levitate dissoluti, ut neque ipsi cadatis, neque aliis auctores peccati fiat. Si qui vero nondum summae orationis habentes tenorem, neque debitam huic operi diligentiam et virtutem, hac virtute destituuntur: in ceteris impleant obedientiam, pro viribus servientes, lubenter operantes, diligenter ministrantes cum gaudio, non mercede honoris, neque propter humanam gloriam, neque propter mollitiam vel socordiam labores remittentes, neque ut alienis corporibus et animabus **220** servientes, sed ut Christi servis, ut nostris visceribus, ut purum et sincerum opus vestrum appareat coram Deo. Nemo vero de bonorum operum studio dicitur, non posse se perficere ea quae animam salvent. Neque enim Deus impossibilia iniungit servis, sed tam abundantem et largum ostendit amorem et bonitatem Deitatis, et unicuique pro voluntate sua tribuat boni aliquid facere posse, et nemo, qui studium habet salutis, potestate careat. *Quicumque, inquit, potum dederit aquae frigidae in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam* (3). *Quid hoc mandato potentius? Frigidum potum merces coelestis sequitur. Et vide mihi amoris hominum immensum. Quamdiu, inquit, fecistis uni ex his, mihi fecistis* (4). Mandatum quidem parvum, sed obedientiae utilitas magna, quae a Deo abundanter redditur. Itaque nihil ultra vires postulat. Sed sive parvum sive magnum facis, te sequitur pro voluntate merces. Si in nomine ac timore Dei, splendidum atque inamissibile advenit donum; sin vero ad ostentationem et gloriam hominum, audi ipsum Dominum iurantem: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* (5). Ne igitur hoc patiamur, mandat discipulis suis et nobis per illos: *Attendite, ne faciatis misericordiam vestram aut orationem aut ieiunium vestrum coram hominibus; alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in coelis est* (6). Ita despiciere iubet atque fugere hos mortales mortaliumque laudes, et marcescentem et

Α τοιούτω πρὸς τῇ ἀναστάσει καὶ τοῖς μέλλουσιν ἀγαθοῖς, ὕβρις πᾶσα καὶ μαστιγες καὶ διωγμοὶ καὶ τὰ λοιπὰ πάθη μέχρι τοῦ σταυροῦ πάντα τρυφή καὶ ἀνάπαυσις καὶ τῶν οὐρανίων ἐνέχυρα θησαυρῶν· μακάριοι γὰρ ἐστε, φησὶν, ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ διώξωσι πάντες οἱ ἄνθρωποι, καὶ εἴπωσι πᾶν πονηρὸν ῥῆμα καθ' ὑμῶν, ψευδόμενοι, ἐνεκεν ἐμοῦ¹⁾· χαίρετε²⁾ καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὁ ἀπόστολος· οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμενοι ἐν ταῖς θλίψεσι. καὶ ἀλλαχοῦ· ἡδίστα οὖν καυχῆσθαι ἐν ταῖς ἀσθενείαις μου, ἵνα ἐπισκηνώσῃ ἐπ' ἐμέ ἡ δύναμις τοῦ Χριστοῦ· διὸ εὐδῶ ἐν ἀσθενείαις, ἐν ὕβρεσιν, ἐν ἀνάγκαις, ἐν φυλακαῖς· ὅταν γὰρ ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι· καὶ πάλιν· ὡς θεοῦ διάκονοι ἐν ὑπομονῇ πολλῇ· αὕτη γὰρ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος ὅλην κατασχούσα τὴν ψυχὴν καὶ πληρώσασα τὸ οἰκητήριον τῆς εὐφροσύνης τε καὶ δυνάμεως, γλυκέα³⁾ ποιεῖ τῇ ψυχῇ τὰ τοῦ κυρίου παθήματα, τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι τῆς παρούσης ὀδύνης ἀφαιρούσα τὴν αἴσθησιν. ὡς οὖν ἐφ' οὕτως ὑψηλὴν⁴⁾ δύναμιν καὶ δόξαν μέλλοντες ἀνιέναι τῇ συνεργείᾳ τοῦ πνεύματος, ο[ὗ]τω πολιτεύεσθε⁵⁾, πάντ[α] πόνου καὶ ἀγῶνα με[τὰ] χα[ρᾶς] ὑφίστάμενοι, πρὸς [τὸ] ἄξι[οι] φανῆναι τῆ[ς] ἐ[ν] ἡμῖν ἐπιδημίας τοῦ πνεύματος, καὶ τῆς μετὰ τοῦ Χριστοῦ κλη[ρονομίας]⁶⁾ μηδαμοῦ χαυνούμενοι, μηδὲ ἐκλυόμενοι, ἀπὸ ῥαθυμίας, πρὸς τὸ μήτε αὐτοὶ πεσεῖν, μήτε τοῖς ἄλλοις αἰτίοι τοῦ ἀμαρτάνειν γενέσθαι. εἰ δέ τινες μήπω τὸν τῆς ἄκρας εὐχῆς ἔχοντες τόνου, μηδὲ τὴν οφειλομένην τῷ πράγματι σπουδὴν τε καὶ δύναμιν, ἀπολιμπάνονται ταύτης τῆς ἀρετῆς, ἐν τοῖς ἄλλοις πληροῦτως τὴν ὑπακοήν, κατὰ δύναμιν διακονοῦντες, προθύμως ἐργαζόμενοι, σπουδαίως θεραπεύοντες μεθ' ἡδονῆς, μὴ ἐπὶ μισθῷ τιμῆς, μηδὲ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης ἕνεκα, μηδὲ ἐνδιδόντες ὑπὸ μαλακίας ἢ ῥαθυμίας τοῖς πόνοις, μηδὲ ὡς ἄλλοτριῶν σώμασι καὶ ψυχαῖς ὑπηρετούμενοι, ἀλλ' ὡς Χριστοῦ δούλοις, ὡς ἡμετέροις⁷⁾ σπλάγχνοις, ἵνα καθαρὸν ὑμῶν τὸ ἔργον καὶ ἄδολον ἀποφανθῇ τῷ θεῷ. προφασίζέσθω δὲ μηδεὶς πρὸς καλῶν ἔργων σπουδὴν, ὡς ἀδύνατος ἐπιτελεῖν τὰ σώζοντα τὴν ψυχὴν. οὐδὲ γὰρ ὁ θεὸς ἀδύνατος ἐπιτάττει τοῖς δούλοις, ἀλλ' οὕτως ἐκκεχυμένην καὶ πλουσίαν ἔδειξε τὴν ἀγάπην καὶ ἀγαθότητα τῆς θεότητος, ὡς ἐκάστῳ κατὰ τὸ θέλημα παρασχεῖν τὸ πράττειν τι δύνασθαι ἀγαθόν, καὶ μηδένα τῶν σπουδῆν ἔχοντων σωθῆναι διαμαρτεῖν τοῦ δύνασθαι· ὅς⁸⁾ ἄν, φησι, ποτίσῃ ποτήριον ψυχροῦ μόνον, εἰς ὄνομα μαθητοῦ, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ ἀπολέσει

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Literæ uncis inclusæ, in codice blattis paene exstinctæ, probabili a nobis coniectura in textum restitutæ sunt. — ²⁾ Emend., cod. χαίρεται. — ³⁾ Emend., cod. γλυκεῖα. — ⁴⁾ Coni., cod. ἐφ' οὕτως ὑψηλὴν. — ⁵⁾ Emend., cod. πολιτεύεσθαι. — ⁶⁾ Literæ uncis inclusæ in codice blattis mutilato paene exstinctæ sunt, sed probabili coniectura a nobis in textum restitutæ. — ⁷⁾ ὑμετέροις, η supra adscr. ead. m. — ⁸⁾ Cor., cod. ὄς.

NOTAE.

- (1) II Cor. XII, 9 sq.
(2) II Cor. VI, 4.
(3) Matth. X, 42.

- (4) Matth. XXV, 40.
(5) Matth. VI, 2.
(6) Matth. VI, 1.

τὸν μισθὸν αὐτοῦ· τί τῆς ἐντολῆς ταύτης δυνατώτερον; ψυχρῶ ποτηρίῳ μισθὸς ἐπουράνιος ἔπεται· καὶ μοι σκόπει τῆς φιλανθρωπίας τὸ ἄμετρον· ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων, φησὶν, ἐποιήσατε, ἐμοὶ ἐποιήσατε. τὸ μὲν ἐπίταγμα μικρόν, τὸ δὲ τῆς ὑπακοῆς κέρδος πολὺ, καὶ παρὰ θεῶ πλουσίως ἀνταποδιδόμενον. ὥστε οὐδὲν ὑπὲρ δύνάμιν ἀπαιτεῖ. ἀλλὰ καὶ μικρόν καὶ μέγα ποιεῖς, ἔπεται σοι κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁ μισθός· ἐὰν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ φόβον θεοῦ, λαμπρὰ καὶ ἀνακρίματος ἔλθεν ἡ δωρεά· ἐὰν δὲ εἰς ἐπίδειξιν καὶ δόξαν ἀνθρώπων, ἄκουσον ὁμνύοντος αὐτοῦ τοῦ κυρίου· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν· βλέπετε, μὴ ποιῆτε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἢ τὴν εὐχὴν ἢ τὴν νηστείαν ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ μὴ γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως ἀποστρέφεται κελύει καὶ φεύγει τοὺς θνητοὺς τούτους καὶ παρὰ θνητῶν ἐπαίνους, καὶ τὴν ματαιομένην καὶ φεύγουσαν¹⁾ ἡμᾶς δόξαν, ζητεῖν δὲ μόνον ἐκείνην, ἧς²⁾ οὐδὲ καλλος ἔστιν εἰπεῖν οὐδὲ³⁾ πέρας εὑρεῖν, δι' ἧς καὶ αὐτοὶ δυνησόμεθα τυχεῖν τῶν ἀόρητων μυστηρίων ἐκείνων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

A fugientem nos gloriam, illam vero solam quaerere, cuius neque pulchritudo dici neque finis inveniri potest, per quam et ipsi poterimus participes fieri ineffabilium illorum mysteriorum in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

ὥστε οὐδὲν ὑπὲρ δύνάμιν ἀπαιτεῖ. ἀλλὰ καὶ μικρόν καὶ μέγα ποιεῖς, ἔπεται σοι κατὰ τὴν προαίρεσιν ὁ μισθός· ἐὰν μὲν γὰρ εἰς ὄνομα καὶ φόβον θεοῦ, λαμπρὰ καὶ ἀνακρίματος ἔλθεν ἡ δωρεά· ἐὰν δὲ εἰς ἐπίδειξιν καὶ δόξαν ἀνθρώπων, ἄκουσον ὁμνύοντος αὐτοῦ τοῦ κυρίου· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν· ἵνα οὖν μὴ τοῦτο πάθωμεν, παραγγέλλει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ δι' ἐκείνων ἡμῖν· βλέπετε, μὴ ποιῆτε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν ἢ τὴν εὐχὴν ἢ τὴν νηστείαν ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ μὴ γε, μισθὸν οὐκ ἔχετε παρὰ τῷ πατρὶ ὑμῶν τῷ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· οὕτως ἀποστρέφεται κελύει καὶ φεύγει τοὺς θνητοὺς τούτους καὶ παρὰ θνητῶν ἐπαίνους, καὶ τὴν ματαιομένην καὶ φεύγουσαν¹⁾ ἡμᾶς δόξαν, ζητεῖν δὲ μόνον ἐκείνην, ἧς²⁾ οὐδὲ καλλος ἔστιν εἰπεῖν οὐδὲ³⁾ πέρας εὑρεῖν, δι' ἧς καὶ αὐτοὶ δυνησόμεθα τυχεῖν τῶν ἀόρητων μυστηρίων ἐκείνων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

VARIAE LECTIONES.

¹⁾ Sic cod. — ²⁾ Corr., cod. ἡν. — ³⁾ Sic cod. οὐδὲ — οὐδὲ. Forte corrigendum οὔτε — οὔτε.

III.

EPISTOLA CUIUSDAM BEATI MACARII

UT VIDETUR ALEXANDRINI.

Lucae Holstenii codex Regularum Augustae Vindel. 1759 T. I, p. 21.

Exstat haec epistola in Bibl. Burgundicae Bruxellensis cod. ms. N° 15010 chartac. Saec. XV fol. 67, 2. Codicem quin conferrem Bruxellis versans impeditus sum. Cf. PRAEMONENDA supra col. 403-404.

Incipit epistola beati Macharii data ad monachos (1).

Lignorum copia ingentem excitat flammam, multitudo autem escarum emittit concupiscentiam. Pessima concupiscentia escarum et inobediens generat mortem. Indigens venter in orationibus vigilantiam praestat et coronam animae acquirit, repletus autem somnum inducit gravissimum. Oculus gulosi convivia scrutatur, oculus autem sapientum meditatur continentiam. Formidolosus miles horrescit ad tubam quae bellum significat, et gulosus, si abstinentiam praedicantem audierit, non libenter auscultat. Flamma cum marcescit, elucescit iterum si acceperit lignum, et libido sopita rursus crescit in saturitate. Non miserearis corpori, si lassitudine defecerit: equus consentiens indigens corpus nec ascensorem deicit unquam. Concupiscentia gulae mater est libidinis. Oleum nutrit lampada lucernae et ignem reaccendit confabulatio mulieris. Facies mulieris sagitta est truculenta, infigit vulnus in animam. Ut venenum fuge confabulationem mulieris, si castus esse volueris;

A absconsum namque in eis est venenum bestiarum nequissimum. Magis appropinqua igni ardenti, quam mulieri novellae. Cum sis iuvenis, fuge impetum libidinis et confabulationem mulieris. Qui repleverunt ventrem, et promiserunt castitatem, sibi mentiuntur. Forma pulchritudinis peius quam procella submergit. Species mulieris, si semel mentem contriverit, etiam ipsam mentem contemnere persuadet. Ut enim, si paleis remoretur ignis, excitat flammam; sic memoria mulieris permanens succendit concupiscentiam. Ut enim cumalata navis undarum ictu obruitur, sic multa possidens monachus non salvabitur. Nihil possidens monachus athleta insuperabilis, nihil possidens monachus cursor levis, velociter ad bravium vocationis pervenit. Avarus monachus operari negligit; nihil possidens monachus post opus moderatum orationibus et lectionibus vacat. Avarus monachus thesaurizat sibi iram in die ultionis; nihil possidens monachus thesaurizat in coelo et dabit laudem cum angelis Deo. Gloriatio monachi patientia in

NOTAE.

(1) Sic inscribitur epistola in cod. ms. Bruxellensi N° 15010. Vocem *Incipit* om. Ed. Holstenii. EDIT.

tribulationibus eius. Gloriatio monachi longanimitas cum charitate. Gloriatio monachi nullas res praesentis vitae possidere. Gloriatio monachi vigiliae et fletus in orationibus. Gloriatio monachi mansuetudo et cordis silentium. Gloriatio monachi, quando Dominum ex toto corde dilexerit, et proximum suum tanquam seipsum. Gloriatio monachi abstinentia escarum et ea multiloquio linguae. Gloriatio monachi, quando proximum suum sicut seipsum patitur. Gloriatio monachi, quando verba eius operibus consonant. Gloriatio monachi, quando in loco suo permanet et huc illucque non vagatur. Gloriatio monachi longanimitas. Sicut lampas in loco tenebroso, sicut sol radians, sic monachus mente sobria et corde pervigili in tempore salutis

A suae. Sicut pondus salis deprimit virum infirmum, sic somnus monachum. Sicut spinae et tribuli agro opimo, sic et cogitationes turpes pessimae in corde monachi. Sicut tineae exterminat vestimentum, sic distractiones animam monachi. Noli te dare ad colloquium mulierum, ne fias separatus a regno Dei; et ne velis dicere: loquar cum muliere et mundus sum. Monachus sapiens suis manibus operatur et victum sibi quotidianum acquirit et lucratus est orationes et ieiunia sua; si autem ab alio acceperit victum, quid prodest quod orat et vigilat? Sicut mercenarius malus nudus evadit; quia scriptum est: *Melius est dare quam accipere* (2). Qui legis, intellige in Domino semper. *Explicit epistola beati Macharii abbatis data ad monachos* (3).

NOTAE.

(2) Act. xx, 35.

(3) Sic cod. Bruxellensis; *abbatis data ad monachos* om. Ed. Holstenii. EDIT.

IV.

EPISTOLA SUPPOSITICIA

sub nomine Macharii a Petitdidier edita, ad fidem codicum hic denuo excussa.

Cod. ms. Bibl. Caes. Vindob. 4800, olim cod. theol. 361, membranac. Saec. XIV fol. A
Cod. ms. Bibl. Burgundicae Bruxellensis N° 15011 chartac. Saec. XV fol. B
Editio Petitdidier e cod. ms. abbatiae S. Vitoni adornata C

Prodiit epistola haec e ms. cod. abbatiae S. Vitonii (S-Vanne) in libro qui inscribitur: *Remarques sur la bibliothèque des auteurs ecclésiastiques de M. Du Pin, par D. Mathieu Petitdidier. Paris, 1692. T. II p. 220 seqq.* Exstat in cod. A fol. 146, 2; in cod. B fol. 68, 1. Cf. PRAEMONENDA supra col. 403-404.

Incipit epistola beati ¹ Macharii ad monachos ². B auferre, et dicat semper: quoniam iniquitatem meam ego ¹⁸ cognosco ¹⁹, et peccatum ²⁰ meum contra me est semper, et ut diei ²¹ exitus sui memor sit, et quomodo in conspectu dei ²² occursurus sit, et iudicia et penas describat ²³ in conspectu mentis suae, nec non etiam ²⁴ merita et honores quidam dandi sunt sanctis (1). Sic autem cognoverit, quia cor illius firmum est in timore domini, et non dimittit locum suum, sed fortiter resistit (2) adversario suo, ille perfectus monachus et miles Christi vocatur. Ut enim cumulata ²⁵ navis undarum ictu obruitur, sic multa possidens monachus non salvabitur. Nihil possidens monachus viator expeditus ²⁶ est. Nihil possidens monachus quasi aquila ad ex-

VARIAE LECTIONES.

¹ beati om. A ² B Incipit alia epistola eiusdem Macharii abbatis, que tamen in multis magnam convenientiam habet cum predicta epistola. ³ B semetipsum. ⁴ C dominum. ⁵ Pro tunc sciet AB et. ⁶ C dominus. ⁷ in om. C. ⁷ in om. C. ⁸ C orationibus. ⁹ BC instancia. ¹⁰ BC contemptu. ¹¹ B contumelias. ¹² B et idio habet. ¹³ BC diligit. ¹⁴ B humiliacionem, C humiliacionem et humilitatem. ¹⁵ cordis om. C. ¹⁶ C et non. ¹⁷ A desideret. ¹⁸ ego om. C. ¹⁹ C agnosco. ²⁰ BC delictum. ²¹ C diem. ²² C domini. ²³ BC describit. ²⁴ etiam om. A. ²⁵ Ex conj., pro cumulata A multarum, B cum multa portans, C cum multa. ²⁶ A expeditior.

NOTAE

(1) Hinc incipit discrepare haec ab ea, quam sub I vulgavimus, epistola.

(2) Quae abhinc usque ad finem sequuntur, spu-

ria sunt, et e Macarii (Alexandrini) epistola N° III compilata.

celsa ²⁷ pervolat. Tunc descendit ad escas, quando A compellit necessitas. Prudens monachus non adlabitur propter voluntatem ventris divitibus. Nihil possidens monachus cursor levis sagacius ad bravium superne vocacionis domini ²⁸ perveniet. Verus monachus post opus moderatum oracionibus et leccionibus vacat. Nihil possidens monachus thesaurizat ²⁹ in celo, canit domino ³⁰ laudes die ac nocte in timore domini. Gloriacio monachi paciencia ³¹ cum charitate. Gloriacio monachi, cum nullas res desiderat presentis vite possidere ³². Gloriacio monachi mansuetudo et fides. Gloriacio monachi vigilie et ³³ fletus in oracionibus. Gloriacio monachi, quando deum ³⁴ ex toto corde dilexerit, et proximum suum sicut se ipsum. Gloriacio monachi abstinentia ³⁵ escarum et non ³⁶ B multiloquium lingue. Gloriacio monachi, quando verba ejus operibus consonant. Gloriacio monachi, quando in loco suo ³⁷ permanet et huc illucque non vagatur. Gloriacio monachi longanimitas cum humilitate et gratia. Sicut lampas ³⁸ splendida in loco tenebroso, et sicut sol radians splendidus est, sic monachus perfectus in sobrietate et castitate et corde pervigili in tempore psalmorum ³⁹. Sicut pondus salis deprimit virum infirmum, sic sompnus in oculis monachi. Sicut spine et tribuli in agro

optimo, sic cogitationes turpes in corde monachi. Sicut tineam exterminat vestimentum, sic detractio animam ⁴⁰ monachi ⁴¹. Noli te dare ad colloquium ⁴² mulieris ⁴³, ne sis separatus a regno dei ⁴⁴, et ne velis dicere: loquor cum muliere ⁴⁵ et mundus sum. Monachus sapiens suis manibus operatur et victum sibi cottidianum ⁴⁶ acquirit ⁴⁷ et lucratus est oraciones et ieiunia sua ⁴⁸. Si autem ab alio acceperit ⁴⁹ victum, quid prodest, quod vigilat et orat? Sic est ut mercenarius durus et malus ⁵⁰. Quia scriptum est: melius est dare quam accipere. Lignorum quoque ⁵¹ copia ingentem suscitatur flammam; multitudo autem escarum inobedientiam parit et mortem. Indigens venter ⁵² in oracionibus vigilanciam ⁵³ prestat et coronam anime acquirit; repletus autem escis sompnus inducit et gravitatem. Oculi gulosi convivia perscrutatur, oculus autem sapientium ⁵⁴ meditatur continentiam martyrum. Formidolosus miles horrescit ⁵⁵ tubam, que bellum ⁵⁶ significat; et gulosus monachus si abstinentiam predicantem ⁵⁷ audierit, non libenter auscultat. Flamma, cum arserit ⁵⁸, elucescit iterum si accipiat lignum, et sopita libido ⁵⁹ rursus ignescit ⁶⁰ in saturitate escarum. *Explicit epistola Macharii data ad monachos* ⁶¹.

VARIAE LECTIONES.

²⁷ ad excelsa om. A. ²⁸ B dei. ²⁹ B thesaurizat. ³⁰ B deo. ³¹ A sit paciencia. ³² B cum nullas res presentis vite desiderat, C cum nullas res presentis vite possidere desiderat. ³³ vigilie et om. C. ³⁴ C dominum. ³⁵ C abstinentie. ³⁶ non om. AC. ³⁷ C in locum suum. ³⁸ BC lampada. ³⁹ C pervigili interpretatur psalmos. ⁴⁰ B in anima. ⁴¹ sicut tineam — monachi om. C. ⁴² A colloquia. ⁴³ C mulieri. ⁴⁴ C domini. ⁴⁵ B cum mulieribus. ⁴⁶ BC cotidianum. ⁴⁷ C acquirit, et sic ubique. ⁴⁸ sua om. A. Pro et lucratus est oraciones et ieiunia sua B et lucratur (oraciones et ieiunia sua om. B). ⁴⁹ B acceperit ab alio. ⁵⁰ BC malus et durus. ⁵¹ quoque om. BC. ⁵² C veram. ⁵³ A vigiliam. ⁵⁴ A sapientum. ⁵⁵ A perhorrescit. ⁵⁶ C bella. ⁵⁷ A predicare. ⁵⁸ C marcescit. ⁵⁹ A subito libido, C. libid. ⁶⁰ ignescit om. C. ⁶¹ data ad monachos om. A; *Explicit epistola Macharii data ad monachos* om. C.

ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥ

ΕΥΧΑΙ

SANCTI MACARII ÆGYPTII

PRECES.

(E bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis codice ms. theol. græc. CCXXXI, olim LXXVI, chartaceo, antiquo, in-4, quem Lambecius Commentar. T. III, ed. altera p. 372 sqq., de Nessel Catal. P. I, p. 327 sqq., describunt; ubi preces Macarii fol. 60, 1 sq. leguntur, sequentibus canticis ad sanctum Antonium et ad sanctum Onufrium quare Macarii Ægyptii illas esse verisimile mihi visum est.)

Εὐχὴ τοῦ ἁγίου Μακαρίου.

ὦ Θεός, ἰλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ, ὅτι οὐδὲν ἐποίησα ἀγαθὸν ἐνώπιόν σου. Ἀναρῦσαι με ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ, καὶ ἀξίωσόν με ἀκατακρίτως ἀνοίγειν τὸ

Oratio sancti Macarii.

O Deus, miserere mei peccatoris, quia nihil boni feci coram te. Erue me a Malo, et dignare me clementer aperire os meum indignum, et cantare